

CONCETTA LA MAZZA

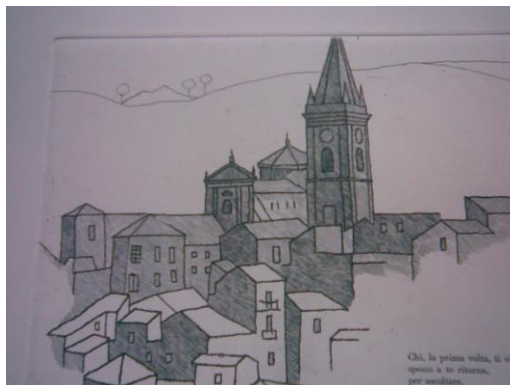
За сінім небам



Біяграфія

Канцэнта Ла Маца нарадзілася ў Новара-дзі-Сіцылія ў 1936 годзе, старэйшая дачка Даменіка Ла Мацы і Тэрэзы Карэнці. У 1950 годзе, пасля пакутлівага перыяду «даверу» сваёй цётцы па матчынай лініі, яна далучылася да сваіх бацькоў у Дамадасола, дзе яна да гэтага часу пражывае разам са сваім мужам Джузэпэ. У яго трое дзяцей: Арманда, Лучана і Даніэла. Нядаўна неадольнае жаданне ўспомніць сваё дзяцінства ў Новары закралася ў яго розум, і вось нарадзіўся гэты інтымны, асабісты дзённік, але поўны анекдотаў і спасылак на асяроддзе той эпохі: горад, вёска, людзі, звычкі, традыцыі той тэрыторыі ў змрочныя гады Другой сусветнай вайны.

Першародная энергія пісьма



Маленькая Канцэта даверана сваім дзядзькам і вымушана супраць яе волі жыць у Кастранжыі ў хаціне далёка ад горада і сваіх аднакласнікаў. Такім чынам, ён падарожнічае па сваёй асабістай Via Crucis у адзіноце ў суровыя гады вайны паміж голадам, няведаннем часу, забабонамі і жорсткім абыходжаннем. Пасля вайны непазбежная эміграцыя і, натуральна, цяжкі старт на поўнач.

Усё гэта распавядаецца позіркам маленькай дзяўчынкі, якая вяртаецца ў памяці да этапаў свайго ўласнага росту і якая з дзіўнай свежасцю і тонкай ніткай іроніі дае нам задавальненне прачытаць - нарэшце - сімвалічную гісторыю нашай сямейнай супольнасці, здольны нас глыбока ўзрушыць і які належыць кожнаму з нас.

У гэтым кароткім рамане Канцэта Ла Маца пісьмо падрывае ўсе правілы і вяртаецца да вытокаў, вольнае ад усялякага фармальнага схематызму, рухомае таемнай унутранай жыццяздольнасцю, яно становіцца бурлівай ракой, якая перапаўняе ўсё, гэта праліўны дождж душы.

Постаці дзядзькаў, Антонія і Мікеле, запамінальныя, як застаецца незабыўным вобраз Новары, такой жа шчодрай, ахінальнай і мілай, настолькі ж суровай і суровай.

Нарэшце, цяжкі пераход у падлеткавы ўзрост, калі здараецца непапраўнае, але маленькая Канцэта не скарыцца з трагічным лёсам, дзякуючы сваёй мужнасці і непахіснай надзеі на будучыню, дзякуючы сваім вачам, якія змаглі зазірнуць... за межы блакітнае неба!

NINO BELVEDERE



«Для мяне пачаліся выпрабаванні. Дзень быў, напэўна, спякотны, пачалося лета 1938 года, мне было два годзікі і за мной прыехала цётка. У суконны мяшок яна паклала блузку і дзве пары трусікаў, потым, не ведаючы ні пра што, пайшла з дому. Я быў такім малым, што не мог зразумець, што ў гэты дзень пачнецца мой Via Crucis».

За сінім небам

Раздзел першы - Бацькаў дом



Цяпер гэта старыя бязлюдныя руіны, задушаныя павуціннем і абгрызеныя моллю, але даўным-даўно ў Новары, горадзе, які ляжыць пад велічнай крэпасцю ў гарах Месіны, у завулку ў раёне Энгія стаяў дом каля фантан. Уваходныя дзверы адчыняліся на ўнутраную лесвіцу, якая вяла на першы паверх, дзе быў невялікі пакой з драўляных дошак: гэта была спальня. Вы падняліся наверх, а там была кухня, калі можна яе так назваць. У адным куце была каменная пліта, на якой разгараўся агонь, і жалезны трыножнік, які выкарыстоўваўся для размяшчэння гаршка з макаронамі. Спераду вісяць на сцяне чорныя, як смала, драўляная рыдлёўка, два рэштаты, адно маленькае і другое вялікае, печ для выпякання хлеба, збоку паўтрыхлявы куфар, стол, два «фурыцы» і нейкі рахітычны. крэсла. Нарэшце знайшоўся пакой з невялікім

балконам, які выходзіў на завулак, дзе ледзь было месца для аднаспальнага ложка. У той нары і было царства дзеда, які аўдавеў у 1934 г. Пад лесвіцай была зроблена каменная прыбіральня з драўлянай накрыўкай. Паколькі каналізацыі не было, апошняя павінна была служыць для памяншэння смуроду, які вылучаўся. Натуральна, у доме не было водазабеспячэння і электрычнасці, выгод, якіх у тыя часы не было нават у баронаў. Побач была драўляная брама, якая вяла на ферму, дзе на дровах сядзелі куры.

У гэтым кутку, не на свеце, жыла мая маці, швачка, з дзедам, два браты і сястра, усе старэйшыя за яе, жанатыя і таксама жылі ў Новары. Мая маці была бландынка, худая, вельмі кволага целаскладу, з вельмі тонкімі рысамі твару, і найбольш прыкметнымі на яе белым, як малако, твары былі двое вялікіх блакітных вачэй, амаль заўсёды спалоханых і сумных. Магчыма, раптоўная смерць маці, калі ёй было дваццаць чатыры, стала прычынай яе фізічнай і маральнай кволасці.

Праз некалькі гадоў пасля смерці маёй бабулі мая маці, дзякуючы ўмяшанню адной са сваіх жонак, сустрэла свайго прынца. Мой бацька належаў да шляхецкай сям'і з Бадзявек'і, якая трымала карчму з тытунём і прадуктамі. Гэта была сям'я працавітых, і мой бацька быў, па ўсіх прыкметах, вельмі прыгожым, высокім, смуглым, упэўненым у сабе і ініцыятыўным чалавекам. Жыў ён на хутары ўдалечыні ад горада: пешшу, добрай хадой, дабіраўся за паўгадзіны. Бацька цягаў вугаль. Маці была рухавая жанчына, раніцай яна паехала з мулам у Новару, каб купіць тавары, якія пастаўляліся ў краме: тытунь, соль і ежу. Яна заўсёды элегантна апрадалася з вялікім чорным шалем на шыі і нават купляла газеты, каб інфармаваць кліентаў. Гэта была адзіная крама на хутары, і дабрабыту ў той хаце не было, хоць карміць было восем ратоў.

Позна ўвечары ён дэманстратыўна дапамагаў п'яным кліентам - і свайму кашальку - разбаўляючы віно каляровай содай. Паколькі дзеці

не заўсёды пераймаюць бацькоўскую працу, бацька навучыўся на шаўца. Пасля заручын, якія доўжыліся некалькі месяцаў, мае бацька і маці, пабраўшыся шлюбам, адправіліся зважаць любоўнае гняздзечка ў доме каля фантана ў раёне Энгія. Роўна праз дзевяць месяцаў я прыйшла ў гэты свет і, згодна са святым паўднёвым звычаем, узяла імя маёй бабулі па бацькоўскай лініі Канчэта. Нягледзячы на далікатны ўзрост, у мяне была смуглая і маршчыністая скура, я заўсёды плакала. Паколькі ў нас не было ложка, дзядуля ўвесь дзень быў вымушаны калышаць мяне на руках, а ноччу я спала ў вялікім ложку з татам і мамай. Мяркуючы па ўсім, я быў вельмі непрыгожы і невыносны. Праз некалькі месяцаў, убачыўшы, што працы ў краіне мала, мой бацька вырашыў паехаць працаваць на Сардзінію. Калі ён ад'ехаў на другі востраў, ён пакінуў сваю маці з плачучым дзіцём і іншай істотай, якая брыкалася ў яе ўлонні.

Калі мне было дваццаць месяцаў, нарадзілася мая сястрычка Роза. Звалі яго бабуля па матчынай лініі. У адрозненне ад Канцэты, Роза - зноў жа па словах маёй маці - была прыгожая, бела-ружовая на колеры твару, каштанавыя валасы апраўлялі гарманічны твар, упрыгожаны двума прыгожымі блакітнымі вачыма: кветка, як і яе імя! Дайшло да таго, што калі мама з Розай на руках хадзіла па ваду да фантана, сяброўкі пыталіся ў яе, як можна нарадзіць дзвюх абсалютна розных дачок. — Гэтая, Русіна, так, ты была бялявай, а вось тая... — Гэтая, Разіна, прыгожая, а тая... — скрывіліся вусны сяброўкі. Між тым у такім становішчы я працягваў быць неспакойным, нібы адчуваў прадчуванне свайго выпрабавання, якое, дзякуй Богу, вытрымаў, хоць і не з пакорай.

Каб расказаць астатнюю частку гісторыі, спачатку я павінен прадставіць вам сваю цётку Антонію, карацей кажучы, зі 'Ntuoia. Яна была старэйшай сястрой маёй маці, паміж імі была семнаццаць гадоў розніцы. Гэта была невысокая паўнаватая жанчына, з бруднымі валасамі, што спадалі ў вочы. Яго занядбаны твар выглядаў

старэйшым за яго, а ў пустым позірку было толькі шмат прыніжэння. У дваццаць гадоў, у шлюбны ўзрост, яна выйшла замуж за свайго стрыечнага брата, які толькі што вярнуўся з працы ў Сэмпіёнскім тунэлі, які аўдавеў і меў трохгадовага сына. Гэты чалавек, мой дзядзька Мікеле, дзядзька Мічэры, быў невысокага росту і выглядаў як плебейская копія караля Віторыю Эмануіла III, ён жыў у доме, які належаў яму, на вельмі характэрнай вуліцы горада з прыступкамі шырынёй амаль два метры. Гэта быў прыгожы дом. На першым паверсе была сталярная майстэрня з вялікім цэнтральным прылаўкам з ціскамі, дзвюма насценнымі шафамі, дзе ён захоўваў рашпілі, долаты, бураўцы, выемкі і свідры, такарны станок для акруглення ножак зробленых ім сталоў, тачыльны круг, які служыў для заострывання рубанак і лёзаў, дроўная печ з рондалем для разрэджвання клею, дошкі, складзеныя паўсюль, некалькі піл, прымацаваных да сцяны, некаторыя талісманы на шчасце, такія як падковы, казліныя рогі і чарапахавыя шкуры, карацей кажучы, адзін з тыя месцы, якія цяпер належаць толькі свету ўспамінаў.

Драўляная лесвіца вяла на першы паверх, дзе былі два прасторныя пакоі з керамічнай пліткай, раскошай у тыя часы, буфетам майго дзядзькі, канапай, сталом і некалькімі крэсламі, сплеценымі з рафіі, нейкай расліннай вяроўкі. З невялікага балкона, які выходзіць на вуліцу, у сярэдзіне жніўня, калі працэсія Унебаўзяцця падымалася да абацтва, можна было дакрануцца рукой да каранаванай галавы Мадонны. Аднак з другога паверха можна было бачыць Рока Сальватэста, а наперадзе, праз шчыліну паміж дамамі, можна было любавання цудоўным краявідам гор, якія павольна цягнуліся далей, за блакітнае неба, пакуль не дасягалі мора, дзе асабліва у прахалодныя вясновыя дні, калі не было туману, можна было ўбачыць Вулкана на краі гарызонту, а затым Ліпары, Стромболі і ўсе іншыя астравы: прыроднае відовішча, зіготкая рознакаляровая паштоўка.

Яшчэ адна лесвіца падымалася на першы паверх, дзе знаходзіліся кухня і спальня, першы вельмі прасторны быў абсталяваны печчу на дровах для хлеба і вугальнай чыгуннай печкай для гатавання ежы. Безумоўна, гэта быў прыгожы дом, не лічачы нязручнасці кухні без мыйкі са злівам для выканання самых неабходных хатніх спраў. У той час некаторыя выгоды былі яшчэ наймаверныя. Фактычна, ваду забіралі з грамадскага фантана ў цынкавы бункер, а затым адвозілі на другі паверх, дзе яе вылівалі ў вялікі тэракотаваы таз для мыцця посуду. Паколькі ў ракавіне не было сцёку, ваду з ракавіны вярнулі на першы паверх і вылілі ва ўнітаз. Для жанчыны гэта была вельмі стомная праца. Рабскі і зняважлівы стан, да мяжы ўсялякай чалавечай цяропліваасці, дасягнуў найвышэйшага піку ў час абеду, калі цётка Антонія з павагі да мужа мусіла есці з той жа талеркі, з якой еў раней ён, і, магчыма, хроснік паўтарыў тое ж самае, але я не памятаю пра гэта дакладна.

Дзядзька Мікеле быў смуглы і сварлівы чалавек, такі ж працавіты, як і дурны, замест сэрца ў яго была кіянка з пяшчаніку. Я ніколі не бачыў у яго вачах агеньчыка пяшчоты ці спагады да іншых. Яна трымала дома сваю цётку, каб яна даглядала сына, яна павінна была гатаваць яму ежу, быць яго прыслугай і заўсёды казаць так, так, так. Ён не мог нават выглянуць на балкон, інакш была б бяда, а амаль кожны вечар пасля працы хадзіў з сябрамі ў карчму выпіваць.

Дадому ён вярнуўся, хістаючыся, мокры ад поту і з такім смярдзючым дыханнем, што нельга было побач з ім быць. Затое мая цётка ля маслянага ліхтара чакала яго да позняй ночы, нават не еўшы. Калі маленькі кароль вяртаўся - часта ў яго не было сіл нават падняцца па лесвіцы - знясілены, ён кідаўся на пыльны варштат і заставаўся там усю ноч, каб працверазець. Цётка Антонія, нягледзячы ні на што, накрыла яго шынялём і з любоўю сядзела побач, каб да раніцы пільнаваць яго. Так ішлі гады, і ў абмен на такую адданасць яна нават

не магла наведаць сваякоў, каб пазбегнуць сцэн. Ён, раўнівы, дробязны і ўладарны, хадзіў купляць ёй ніткі для штопкі, расчоскі, заколкі і іншае, каб яна не выходзіла з дому. Калі іх запрасілі на вясельную цырымонію, дзядзька Мікеле не вяртаўся дадому да апошняга моманту, а цётка Антонія не магла ісці адна, пакуль сваякам не ўдалося высачыць яе мужа. Раз-пораз ім удавалася яго пераканаць, іншы раз ён прыходзіў своечасова, але потым, у сярэдзіне вечарыны, знікаў, і цётка Антонія, расчараваная і шкадаваная, вярталася дамоў уся прыгнечаная. Ішоў час, яна назапашвала горыч і смутак, не магла ні з кім выліцца, таму што была ізалявана, і была ахвярай жудасных галаўных і зубных боляў, якія мучылі яе тыднямі запар.

Аднойчы сусед, вельмі добры і пабожны, патэлефанаваў дзядзьку Мікеле і папракнуў яго за ўсе здзекі, якія ён прычыніў жонцы: - Табе павінна быць сорамна, - крычала яна на яго, - прымушаць жанчыну так пакутаваць... Антонію трэба падыхайце паветрам, вам не трэба аддзяляць яе дома, яна павінна выходзіць на вуліцу, хадзіць на імшу, хадзіць да сваякоў, як гэта робяць усе хрысціяне. Перш за ўсё, ёй трэба пагуляць, толькі так яе галаўны боль знікне... - сусед зрабіў невялікую паўзу, потым працягваў: - Менш чым у гадзіне адсюль, ідучы па мулавой сцежцы, мы ёсць трохі зямлі і вельмі сціплы домік з кухняй пад дахам і яшчэ адным крыху вільготным пакоем, які летам можна выкарыстоўваць як спальню. У гэтай зямлі растуць лясныя арэхі, інжыр, мандарыны, мушмула, вінаград, цыццала, яблыкі, грушы, аліўкі, адным словам, усе даброты ад Бога.

Як вы ведаеце, пасля смерці майго брата я павінен даглядаць сваю цётку, і я больш не магу клапаціцца пра сельскую мясцовасць, таму я думаў прадаць яе. Чаму б вам не купіць? Такім чынам ваша жонка атрымала б магчымасць падыхаць добрым паветрам... Спачатку дзядзька Мікеле вагаўся, але потым пайшоў наведаць яго і таксама быў перакананы купіць. У хуткім часе дагавор быў падпісаны, і маёмасць

стала ягонай. Такім чынам, дваінік Віторыю Эмануіла III, усё больш праніклівы і вераломны, прапанаваў цётцы Антоніі: - Ты навучышся збіраць інжыр і даць яму сушыцца. Калі вам трэба памыць бялізну, вы спусціцеся да ракі і атрымаеце ваду, неабходную для піцця і прыгатавання ежы, выкапаўшы яму ў пяску, каб ачысціць яго. - мы маглі б сысці жыць у сельскай мясцовасці: я буду працаваць цесляром у сем'і, якія жывуць у бліжэйшых вёсках Сан-Базілію, Валанкацца, Бадзявек'я і Піяна-Вінья. Нязручна будзе зімой, калі рака набралася вады, але я пераадолею гэтую перашкоду. Вы, з іншага боку, зможаце атрымаць асалоду ад сельскай мясцовасці. Цётка Антонія, апусціўшы позірк, зноў зрабіла тое, што ёй было загадана: - *Сuоmі tu vоі, еu fazzu.*- Як хочаш, я зраблю, - пакорліва адказала бедная дзяўчынка.

Раздзел другі - Не з гэтага свету



У пачатку вясны 1936 года бедная дзяўчына і яе дзядзька Мічэры пераехалі ў Кастранджыю, у сельскую мясцовасць, каля рэчышча ручая. У розных вёсках Бадыявек'я, Сан-Базілію і Валланкаца распаўсюдзілася інфармацыя, што ён усё яшчэ даступны, і людзі клікалі яго на працу. У тыя часы існаваў звычай, нават калі гэта сёння можа здацца дзіўным, што калі ім патрэбны быў стол, акно, дзверы ці шафа, яны клікалі цесляра і прымалі яго ў сябе дома: імправізавалі для яго варштат і яны падрыхтавалі неабходную драўніну. Дзядзька Мікеле прынёс інструменты і застаўся на месцы, пакуль праца не была завершана.

Выклікалі яго спілаваць дрэва і пакінулі сохнуць на пару гадоў. Затым ствол дрэва быў усталяваны на сцяне. Цясляр трымаў пілу зверху, а памочнік знізу: «*Serra serra mastro dascio che dumè fagimmo a cascia*» (Піла або вялікі майстар, давайце заўтра зробім куфар).

Ствол мацаваўся на сцяне. З дапамогай велізарнай пілы яны здабывалі дошкі і з іх рабілі вокны, ложка і шафы. Каб выканаць гэтую працу, ён устаў у 4 гадзіны і адправіўся ў дарогу са сваім ранцам і іголкахі. Калі ён прыйшоў да сябе дадому, пакупнікі прапанавалі яму свежае малако з цыбуляй і кавалак хлеба. Апоўдні талерка макароны і кавалак сыру. У прыцемках ён перастаў працаваць, і яны далі яму трохі

хатняга хлеба ў якасці першага закладу перад аплатай па рахунку ў нядзелю ў Новары.

Прайшло некалькі гадоў, і сын Турылу вырас і зразумеў з першых вуснаў, што ні за што на свеце ён не збіраецца правесці рэшту жыцця ў ізаляцыі ў сельскай мясцовасці. Ён навучыўся рамяству свайго бацькі, але хацеў атрымаць спецыялізацыю і стаць столярам. Яму ўдалося пераканаць бацьку адправіць яго ў горад, дзе была магчымасць навучыцца гэтаму мастацтву. Ён пераехаў у Катанію і пасля двух гадоў вучнёўства стаў вельмі добрым, ён адчуваў сябе гатовым выконваць гэтую працу, і паколькі яму цяпер было дзевятнаццаць, ён думаў, што настаў час для яго стварэння ўласнай сям'і. На працягу многіх гадоў ён ведаў дачку пастуха і вырашыў ажаніцца, але гэта супярэчыла жаданням яго дзядзькі Мічэры, які хацеў, каб яго сын ажаніўся з жанчынай яго касты. У тыя часы, неверагодна, але было так: для рамесніка ажаніцца з дачкой пастуха было вялікай ганьбай. Паміж бацькам і сынам раптоўна ўспыхнуў вялікі канфлікт, які падштурхнуў Турылу да канчатковага адрыву ад бацькі і мачыхі. Са сваёй новай сям'ёй ён пакінуў краіну і пераехаў у Кома, дзе зарабіў багацце сваёй працай.

У дзядзькоў не было дзяцей, таму з ад'ездам Туриллу яны канчаткова засталіся адны. Чалавекам, які больш за ўсё пакутаваў ад гэтай ізаляцыі, была цётка Антонія, якая цэлымі днямі размаўляла з птушкамі, мухамі і камарамі, якія гудзелі вакол яе. У той пячоры ў сельскай мясцовасці ў яго не было магчымасці ні з кім пагаварыць. Толькі з нагоды важных святаў, такіх як Каляды, Вялікдзень ці свята Мадонны Асунты ў сярэдзіне жніўня, ён мог паехаць у горад да маёй маці. Падчас аднаго з такіх візітаў, пасля таго, як доўга скардзілася на свой стан, яна прапанавала сваёй сястры: - Дарагая Тэрэза, я заўважыла, што ў цябе занадта шмат спраў з дзвюма маленькімі дзяўчынкамі, даверы мне Канцэту, каб ты была больш свабодна

прысвяціць сябе малому. Я адвяду яе ў сельскую мясцовасць, дзе паветра лепш, і зраблю ёй карысць. Мая маці спачатку не была ўпэўненая, але потым, як заўсёды, улічваючы яе лёгка абумоўлены характар, пасля настойлівых патрабаванняў сястры яна пагадзілася.

Для мяне пачаліся выпрабаванні. Дзень быў, напэўна, спякотны, пачалося лета 1938 года, мне было два годзікі і за мной прыехала цётка. У суконны мяшок я паклаў блузку, дзве пары майткоў і, не ведаючы ні пра што, выйшаў з дому. Я быў такім малым, што не мог зразумець, што ў гэты дзень пачнецца мой Via Crucis. Мы ішлі па сцежцы мулаў, пакуль праз паўгадзіны ці, магчыма, больш не прыбылі ў гэтае самотнае месца з не вельмі абнадзейваючай назвай Кастрангія (Касандра!), амаль як прадказанне няшчасця, карацей кажучы, назва была ўжо цэлым планам, нават калі Я не мог гэтага зразумець у той час. Муж спачатку прыняў мяне добра, цётка час ад часу купляла мне цукеркі, каб заваяваць мой густ, і калі яна суправаджала мяне ў Новару да маці, яна заўсёды настойліва казала мне, што я не павінен вяртацца дадому, але лепш расці з ёй, якая была адна, і што яна будзе маёй маці. Я нічога не мог зрабіць, акрамя як падпарадкоўвацца.

Тым часам мой бацька вярнуўся з Сардзініі, прабыў усяго тыдзень, дастаткова, каб мая маці зацяжарыла, і зноў з'ехаў. Быў 1939 год, а ў наступным годзе нарадзілася Антаніета. Я яшчэ цьмяна памятаю, што цётка Антонія забрала мяне ў Новары да маці, і я ўпершыню ўбачыў сястру. Я хацеў застацца дома, каб абдымаць маленькую Антаніетту, але мая цётка, якая ўсё больш і больш кантралявала маё жыццё, цвёрдая, як салдат, сказала мне: - Турнемму дома, я зраблю табе прыгожую справу - (Хадзем дадому, я зраблю табе прыгожую ляльку).

Калі мы прыйшлі ў халупу, ён паклаў мне на рукі пудзіла "каусіта" з намаляванымі чырвонымі страшнымі вачыма. Я спалохаўся. Гэта быў перыяд, калі я ўвесь час плакала, бо хацела вярнуцца ў Новару да дзеда і маці, але не было магчымасці пераканаць дзядзьку Антонію: яе

сэрца было скамянелым і глухім да кожнай маёй скаргі. Першыя тры гады мы праводзілі шмат часу на дачы ў Кастранжы, дзе не было ні душы, толькі зрэдку можна было ўбачыць адпачывальнікаў у раскіданых вакол дамах.

Па нядзелях мы ездзілі ў вёску, і я наведвала маці, сваіх маленькіх сяцёр і дзеда па матчынай лініі. Дзед быў добры чалавек з вусамі. Ён нёс з сабой табакерку, якую час ад часу нюхаў. Узімку ён браў мяне пад свой плашч і вёў на плошчу купіць цукерак і пакаштаваць віна ў карчме «Sciancaditta» над шпіталем. Вечарам мы вярнуліся ў Кастрангію.

Некалькі вечароў дзядзька хадзіў на рэпетыцыю з аркестрам, дзе граў на трамбоне, потым заходзіў выпіць у карчму і бадзёры вярнуўся ў вёску. У 500 метрах ад Кастрангіі ён пачаў называць «Concettina, 'ntoia...». Тым часам дома цётка падрыхтавала гліняны гаршчок, каб на трыножніку нагрэць ваду. На паўдарозе гатавання ў яго ўлілі коўш кіпеню, магчыма, каб выліць віно. У жалезнай патэльні цётка прыгатавала цыбулю з памідорамі, каб заправіць макароны. Цыбуля была недасмажаная, і мяне ванітавала. «Ешце, а то я вазьму папружку і аддам целы...».

У тыя часы жанчына венецыянскага паходжання была акушэркай у Сан-Базілію. Калі ўзімку рака разлівалася, дзядзька Мікеле нёс яе на плячы (цыанкалею), каб рабіць пакупкі ў аптэцы ў Новары. Ён спыніўся дома і кажа: «Антонія, дай ёй шаль, холадна». Бедная цётка, я не ведаю, ці зразумела яна, што была каханай Мікеле.

Цяпер мне было пяць гадоў, ізаляваны ў сельскай мясцовасці, ні з кім не размаўляючы, я стаў падобны да дзікай жывёлы. Мне было сорамна за ўсіх. Калі мы ехалі ў Новару, я хаваўся, бо баяўся людзей. Суседзі зразумелі гэта пераўтварэнне і параілі маім дзядзькам аддаць мяне ў дзіцячы сад. На шчасце, дзядзькі пераканаліся. Такім чынам, аднойчы

раніцай мая цётка паслала майго дзядзьку Мікеле купіць мне печыва і пакласці яго ў белы саламяны кошык, які падарыла мне бабуля па бацькоўскай лініі. Разам з бісквітам паклаў свежае яйка. Ён праводзіў мяне ў дзіцячы садок, размешчаны каля вясковага абацтва. Калі манашка адчыніла мне дзверы, я пачала крычаць. Ад страху я кінуў кошык на падлогу, яйка разбілася і пакінула бруд на падлозе. Цётка пакарала мяне моцнай лупцоўкай і забрала дадому. Так што мой першы дзень у садку стаў і апошнім.

Здаралася, калі мне было чатыры гады, дзядзька казаў: - Канчэціна, ідзі ў Новару і прынясі мне карм'еры (заспакойлівыя) ад галаўнога болю. Я бег па мулавой сцежцы, як тхор, прайшоў праз раён Грэка, часам спыняўся ля фантана, каб здаволіць смагу, і дайшоў да аптэкі «дзю Суркіту». Ён, аптэкар, здзівіўся і расказаў сябрам, што праз кароткі час я, як маланка, еду ў Новару і назад. У пяць гадоў мяне забралі ў Барселону далёкія сваякі. Там я з вялікім здзіўленнем упершыню ўбачыў і паслухаў... радыё! Мы таксама зайшлі ў краму, каб купіць кавалак гарохавага колеру тканіны. Прадавец прапанавала: — Купіце таксама шапку і белы шалік. У рэшце рэшт яны пераканаліся, і прадавачка бясплатна дала два кавалкі блакітнага і блакітнага атласа. На наступны дзень мы адвезлі тканіны маёй маці, якая за некалькі дзён пашыла адзенне. Па нядзелях я адчувала сябе дочкамі маркізаў і баронаў Новары.

Зімой 1941 года, у самы разгар вайны, мой бацька, скончыўшы працу на Сардзініі, вырашыў разам са сваім сябрам шукаць шчасця ў паўночным горадзе і жыць, аднавіўшыся на ранейшай працы шаўца. У паветры лунала адчуванне, што мая маці хоча далучыцца да майго бацькі, і мяне гэта так моцна занепакоіла, што аднойчы я залез пад яе ложак, распрануўся і паглядзеў на два рысавыя збожжа, будучыя саскі са струпамі, таму што мая цётка ніколі не мыў мяне. У мяне іх гвалтам забралі. Я памятаю, што бачыў кроў, таму што я параніўся. Я зноў

апранула палатняную кашулю, якая патрэбна была днём і ноччу, потым сукенку, і ніхто не заўважыў.

Перад ад'ездам маці пастаралася пакінуць дзедаву хату ў парадку, бо небарака застаўся адзін. Ён думаў аб усталяванні электрычнага асвятлення, у той час прэрагатывы паноў. Раней «у лусу» ўжывалі з маслам. Дзядзьку Мікеле гэта занепакоіла: праз некалькі дзён ён па чарзе выклікаў электрыка і загадаў яму таксама паставіць святло ў сваёй хаце, таму, калі я паехаў у вёску, мне таксама спадабалася крыху святла на крутой драўлянай лесвіцы. Калі мне даводзілася хадзіць у прыбіральню (latrea), па сутнасці, простую дзірку, якая знаходзілася на першым паверсе за яго лабараторыяй, побач з ёй заўсёды стаялі труны, якія мой дзядзька будаваў, каб быць гатовымі на выпадак просьбы.

Раніцай 1 сакавіка 1942 года, апрануты ў сіні атлас са светла-блакітнымі рукавамі, разам з дзядзькам і дзедам Торэ я суправаджаў маці і яе маленькіх сястрычак на пошту на плошчы Сан-Себасцьяна, гэта значыць, так, на аўтобус, які даставіў бы іх на чыгуначны вакзал Вільяторе. Яе 4-гадовая сястрычка Роза не хацела падымацца, і дзядзька, каб пераканаць яе, сказаў ёй: - калі не пойдзеш, то захварэеш - (я цябе двойчы пукну).

Я, старэйшы, пад уплывам цёткі не з'ехаў і застаўся ў Новары. Я не мог стрымаць плачу. Я шукаў суцяшэння ў дзедавых абдымках. Ён таксама застаўся адзін, і на гэты дзень я застаўся з ім, каб скласці яму кампанію. Прыкладна праз дваццаць дзён прыйшоў першы ліст ад маці аб поспеху паездкі. Тата знайшоў ёй утульную кватэру з вадой у хаце і газавай плітой, для яе нешта новае. Працягваючы гісторыю, на наступны дзень пасля прыезду яна выклікала на дом цырульніка, каб той зрабіў ёй модную прычоску. У вёсцы амаль усе жанчыны насілі доўгія валасы з тупай. Адным словам, мама першы раз у жыцці была

шчаслівая і задаволеная. У канцы апавядання ён адрэкамендаваў мяне сваёй цётцы. Ён, вядома, не ўяўляў маіх пакут у Кастранжыі.

На наступны дзень пасля нашага ад'езду цётка Антонія адвезла мяне ў вёску і сказала мужу купіць мне кнігу для першага класа, каб навучыць мяне пісаць, каб я магла ў кастрычніку пайсці ў другі клас замест першага. Бедны я: я больш не мог гуляць, але мне прыйшлося марнаваць час на напісанне аўкцыёнаў і лічбаў. Час ад часу настаўніца праязджала праз Кастранджыю, вяртаючыся з Сан-Базілію, дзе яна выкладала. Яе звалі Марыя, яна была дачкой капітана, якога ведала яе цётка. Ён прапанаваў ёй шклянку вады. Тым часам я паказаў ёй сшытак, і яна паглядзіла мяне. Яна дастала з сумкі чырвоны аловак і напісала «малайчына». Якая радасць, якое шчасце бачыць сябе хвалебным, што для мяне незвычайна. З кожным днём мне становілася ўсё больш сумна, я прасіў адвезці мяне да дзядзькоў і бабуль па бацьку, але цётка казала, што не трэба.

Ён баяўся, што я раскажу, як са мной абыходзіліся і кармілі. Па сутнасці, ежы не хапала маленькай дзяўчынцы, якой трэба было расці і развівацца: раніцай мне давалі кавалак цвёрдага хлеба з сырам, апоўдні салата з памідораў і двух алівак. Увечары, калі быў муж, цётка Антонія зварыла пасту з імправізаваным соусам на аснове сырой цыбулі. І калі я не з'еў, то рызыкаваў атрымаць шмат пабояў. Для разнастайнасці некаторымі вечарамі ён гатаваў макароны з фасоллю або нейкую мяккую-мяккую паленту. Толькі на Каляды, Новы год, Масленіцу і Вялікдзень забівалі курыцу ці труса. У студзені забілі свінню, з якой атрымлівалі вострую салям і сала, але іх трэба было спажыць па кроплях, інакш на ўвесь год не хопіць. Раз-пораз у нядзелю дзядзька купляў нейкія брудныя трыбухі, якія нават цяпер ад адной думкі абрыдлі, або якія-небудзь кішкі, згорнутыя на галінцы пятрушкі, грабеньчыкі, якія потым смажылі. Усе яны былі танныя харчы, таму што, па іх словах, мы не павінны быць марнатраўнымі, як нашы бабулі і

дзядулі, і яны паўтаралі мне: - Бачыш, у іх заўсёды поўныя каструлі каўбас і рыбы, яны ядуць і п'юць. Мы павінны трымацца далей ад гэтых людзей, - казалі яны. Мае дзядзькі баяліся, што іншыя сваякі пераканаюць мяне настойваць на тым, каб далучыцца да маці і бацькі на кантынэнце. Яны так стараліся прымусіць мяне ненавідзець іх, што часам, сустракаючыся з імі, я закрывала вочы далонямі, каб іх не бачыць.

Наступіў верасень і трэба было здаваць уступныя экзамены ў другі клас. Дзядзькі забралі мяне ў вёску, параіліся з дворнікам, каб сачыў за мной, настаўнікам, які ў мяне будзе ў другім класе, і настаўнікам экзаменацыйнай камісіі. Усе яны прынеслі яйкі ў падарунак, каб забяспечыць мне павышэнне. Я ніколі не меў зносін з гэтымі людзьмі, у класе было некалькі двухмесных драўляных парт з чарніліцамі. Разам са мной папраўчыя экзамены здавалі яшчэ дзяўчаты. Яны прымусілі мяне рашаць задачы на складанне і адніманне на дошцы. І чарніліцы, і дошка былі для мяне зусім новымі. Я калаціўся, як ліст, ад страху і збянтэжанасці, не ведаў, як рашаць аперацыі, бо цётка Антонія вучыла мяне толькі пісаць лічбы ад аднаго да дзесяці. Яны потым папрасілі мяне напісаць сказ, трохі падумалі ў сшытку, але я не ведаў, з чаго пачаць. Як толькі гэтыя бязладдзі скончыліся, дворнік забраў мяне дадому. Цётка спытала яе, як прайшоў экзамен, і дворнік адказала, што не вельмі добра, але канчатковае меркаванне за настаўнікамі.

На дзіва, вынік апынуўся станоўчым і мяне прынялі ў другі клас: я была гатовая ісці ў школу, але ўзнікла праблема фартуха. Напярэдадні дзядзька Мікеле пайшоў у краму і купіў рэшткі чорнай тканіны. Цётка Антонія за дзень пашыла мне форму. Каб набыць папку, спатрэбіліся яшчэ грошы. У маіх дзядзькаў былі грошы, але яны былі апантаныя эканоміяй, таму ён, скнара, зрабіў усё магчымае і зрабіў мне фанерную папку з заціскам для вокнаў. Мне нават ручку не купілі. Мой дзядзька пабудаваў адзін з тонкага кавалка дрэва з наканечнікам,

прымацаваным да канца. Два сшыткі і аловак замяніць не змаглі, прыйшлося купіць. 1 кастрычніка 1942 года цётка праводзіла мяне ў школу. Спачатку яна пайшла да падэста папрасіць пасведчанне аб нараджэнні, якое патрабавалася ў школе, таму што мяне не было на занятках. Настаўніца была поўная добразычлівасці і гасцінна сустрэла мяне, але я баяўся яе, магчыма, таму, што замест правай рукі ў яе быў гумовы пратэз з-за няшчаснага выпадку, які здарыўся ў дзяцінстве на макароннай фабрыцы яе бацькі. Мне прызначылі месца ў першых радах. Мае новыя спадарожнікі, якія не бачылі мяне год таму, заінтрыгаваныя маёй прысутнасцю, бурчалі паміж сабой: - Чаму гэта выклікае січка-сіка? - (Хто гэтая худзенькая дзяўчынка?). Мне было вельмі страшна і сорамна, я не магла адкрыць рот і нават не адказвала на пытанні, якія любоўна задавала мне настаўніца.

Я быў дзікім дзіцем, і ў мяне не хапала смеласці папрасіць выйсці папісяць, і аднойчы я памачыўся сам. Таму, калі я вярнуўся дадому, мая цётка збіла мяне, таму што ёй трэба было памыць маю сукенку, якая ўсё роўна не высахла на наступны дзень. Ішлі дні, і кожны раз паўтаралася тое ж самае. Настаўніца, якая даведалася пра гэта ў сярэдзіне дня, адпраўляла мяне ў прыбіральню, але часам яна забывалася, і я браў гэта на сябе. Аднакласнікі не звярталі на мяне ўвагі і цураліся мяне, як хворага на чуму, і нават не спрабавалі са мной сябраваць.

Яны ведалі адзін аднаго, бо сустракаліся ў вёсцы, а мне да хаты ў сельскай мясцовасці трэба было ісці амаль гадзіну, і таму не было магчымасці з імі пасябраваць. Дзядзькі прыязджалі ў горад толькі па нядзелях, каб сустрэцца з сябрамі і правесці з імі некалькі шчаслівых гадзін за бутэляйкі віна. Але часцей за ўсё цётка заставалася дома, каб атрымаць нарады для мужа. У шэсць гадоў я ішоў па доўгай сцежцы для мулаў у гару. На паўдарогі я спыніўся, каб сарваць пучок фіялак, акружаных лісцем, каб прапанаваць настаўніку.

Я прыйшоў у школу стомлены. Пасля поўдня я вярнуўся ў сельскую мясцовасць пад аглушальны шчабятанне цыкад і пякучае сонца, не сустрэўшы ніводнай жывой душы.

Я замкнуўся ў гэтай хаціне і застаўся адзін, каб пафантазіраваць сам з сабою ў той не зусім ціхамірнай атмасферы, калі мая цётка рабілася ўсё больш строгай да мяне. Дзядзька, скончыўшы работу, амаль заўсёды заязджаў у карчму і вяртаўся дадому позна ўвечары, заўсёды п'яны. Бывала, больш падпіты, чым звычайна, ён губляўся і не вяртаўся дадому. Цётка з суседзямі сярод ночы пайшлі шукаць яго па ручаіне ў святле ліхтароў. Калі яны выявілі, што ён паваліўся на зямлю, яны пераканалі яго пайсці дадому.

Між тым у школе нічога добрага зрабіць не атрымалася. У канцы першай чвэрці настаўніца раздала табелі, потым з фашысцкімі эмблемамі і, на жаль, з недастатковымі прадметамі: мой табель быў самым бедным у класе. Каб падбадзёрыць цётку, я сказаў ёй, што іншыя табелі таксама падобныя на маю, і цётка ледзь не зачэпілася. Так дзень за днём я сам набіраўся смеласці і на ўроку спрабаваў пасябраваць з некаторымі аднакласнікамі. Я хацела падысці да іх, але яны выключылі мяне са сваіх размоў, можа, таму, што ў іх вачах я была беднай вясковай дзяўчынай.

Раздзел трэці - Гульні на пяску



За гады, праведзеныя ў адзіноце ў Кастрангіі, час не праходзіў, бо адзінае, што можна было рабіць, гэта ўвесь дзень слухаць шчабятанне птушак, а ўлетку — аглушальны шчабятанне цыкад, калі з мора падпаўзае сірака. па зігзагападобнай дарожцы ручая і падпаліць даліну. Вясковыя жывёлы былі маімі сябрамі. Таму я марнаваў час на фантазіі. Я пабудаваў уласны свет, пачынаючы з постацяў, якія з'яўляліся мне на фоне неба ці сярод галін дрэў: дзікіх жывёл, якія гаварылі, рыцараў, якіх я выстраіў на краі Скалы Выратавальніка, а потым са сваімі магічных сілы Я прымусіў іх упасці, Я глядзеў, як яны знішчаны страхам. Потым я пераўтварыў Скалу ў цмока, які раптоўна адарваўся ад гары і, узляцеўшы высока, сеў жах па ўсёй мясцовасці. Я пераўтварыў аблогі, якія сталі лятучымі лодкамі, і падарожнічаў па небе, думаючы сысці за далёкае мора, дзе мяне чакалі маці і сёстры. Крабы, якія выходзілі з вады ручая і раздзімаліся, пакуль не ператварыліся ў гіганцкіх жывёл, якія нават вырывалі з каранем расліны, прасоўваючыся ў ручаі.

Часам я ўспамінаў непрыемны твар маёй цёткі Антоніі. Яна мяне не кахала, не кахала, і я ненавідзеў яе: маці даверыла мяне сваёй сястры, але яна таксама абяцала мне, што аднойчы прыйдзе і забярэ мяне: вось чаму я часта лазіў на дрэвы, аглядаў гарызонт, спадзеючыся

Ўбачыць яе на белым кані з маім бацькам. У бліжэйшых хутарах Сан-Базілію і Валанкацца ўсе мужчыны сышлі. Засталіся толькі жанчыны, дзеці і некалькі старых. Гэта былі ціхія вёскі, якіх жыццё амаль не кранала. Час спыніўся, і людзі верылі, што ўсё зменіцца, што аднойчы, калі скончыцца вайна, цывілізацыя трыумфальна ўвойдзе ў гэты рой раскіданых, мёртвых і хісткіх дамоў. Я хацеў бы мець сяброў, ведаць, што я не адзін і пакінуты, каб мяне маглі абараніць, каб я мог знайсці прытулак у дамах таго ці іншага чалавека. Я нават не меў права сказаць, што застаўся без сям'і, што бацькі мае далёка на супрацьлеглым беразе мора, за тым бясконцым блакітам, што паміж мной і імі — нібы высокая і непраходная гара. Замест гэтага я быў вымушаны жыць з маёй цёткай, якая дрэнна абыходзілася са мной. Калі я падумаў пра гэта і ўбачыў яе з'яўленне, яна раздражняла мяне сваім пранізлівым і жорсткім голасам. Голас, які прымушае крычаць, крычаць, абражаць і лаяць.

Нават звяры баяліся яго голасу. Толькі з мужам яна апусціла грэбень і гучнасць яе голасу зусім змянілася, перайшоўшы ў бляяне авечкі. Мая цётка думала, што маленькая дзяўчынка не здольная разумець, што вакол яе адбываецца. Я не толькі ўсё зразумеў, але, больш за тое, не маўчаў і не маўчаў. Гэта быў пастаянны бой. Бясконца і знясільваючая барацьба. Час ад часу я думаў пра будучыню: яна была старой і бездапаможнай, я быў малады і моцны, але, нягледзячы ні на што, я б не ставіўся да яе дрэнна, гэта не было часткай маёй прыроды.

Часам я набліжаўся да ракі, дзе знаходзіў людзей, якія ішлі мыць бялізну, мыць, то бок мылі прасціны і коўдры, папярэдне замочваючы ўсё ў попеле. Або калі пасля стрыжкі прыходзілі мыць авечую воўну і сушылі яе на сонцы, каб адбяліць, а потым набівалі ёю матрацы на ложках. Я пайшоў збіраць шматкі, што засталіся паміж камянямі на беразе, і апрануў імі сваю анучную ляльку. Калі я не ведаў, што рабіць, я пачаў падымаць камяні на беразе ручая ў пошуках ракаў, я ўмела

чапляў іх пальцамі над галавой, каб іхнія кіпцюры не заціснулі мне пальцы. Я адвёз іх дадому і ўвечары, калі цётка распаліла агонь, я засмажыў іх і з'еў: для мяне гэта быў асаблівы абед. Часам замест крабаў, як толькі падымаўся камень, з вертыкальным скачком узляталі ўгору маленькія перапалоханыя жабы, прымушаючы мяне падскокваць ад страху. Я думаў, што гэта мае таварышы па гульнях, і часам нават шкадаваў, што трэба сысці, пакінуўшы іх адных у цемры ўсю ноч. Калі ўвечары мне трэба было вяртацца дадому, я гучна паклікаў дзядзьку Мікеле, карыстаючыся рэхам, якое ўзнікла ў даліне. Часам улетку, калі была сям'я Скардзіна, якая жыла ў доме далей у даліне, я хадзіў да іх у госці. Я гуляў з Мімма, які быў малодшым з братоў.

Раней Гуфі будаваў крэслы і сталы для лялек. Як прыемна было правесці некалькі гадзін у кампаніі. Раніцай паклікалі мяне, калі ішлі на другі бераг рэчкі па малако. Ім трэба было напоўніць вядро, "Канчэціна" была задаволена бачыць, як ён яго доіць. Гаспадыня кароў, Міка а Капэля, пашкадавала мяне і прапанавала паўшклянкі. У маёй цёткі два разы на год бачылі малако: калі яна пякла печыва і на Вялікдзень, калі гатавала галубцы з фарбаваным яйкам. Калі малако закіпела, я зняла яго да апошняга. У пакоі вясковага дома стаяў дзядзькаў ложак, калі яго можна было назваць ложкам, з дошак, пастаўленых на дзвюх жалезных стойках з саламяным матрацам, бо той, з конскага воласу, пакінулі ў Новары. Давялося спаць на саламяным матрацы, зверху была толькі старая вайсковая коўдра, зашмальцаваная і пацёртая. Я лёг спаць у палатнянай кашулі, якую насіў нават днём без майткаў. Немагчыма апісаць прастуду, якую я пакутаваў кожную ноч. Калі ішоў дождж, трэба было ставіць ёмістасці для збору вады, якая пранікала з даху. Калі мне трэба было памачыцца ноччу, я павінен быў выходзіць з дому і рабіць гэта каля прыступкі. Калі б я не ўсведамляў, навошта мне сніцца, і я рабіў гэта на саламяным матрацы, раніцай я таксама атрымаў бы шмат удараў. Цётка Антонія таксама пайшла спаць у той

самай кашулі, у якой была ўдзень, а дзядзька Мішэль скруціўся клубком, як гэта рабіла яго маці.

Усыпленне адбывалася па звыклым рытуале: спачатку я клаўся спаць, потым надыходзіла чарга цёткі, потым дзядзька здымаў штаны і паласатую палатняную бялізну. У даволі шырокай кашулі, якую ён насіў днём, ён падышоў да ложка і выключыў алейную лямпу, пастаўленую на сталё ля сцяны. Я, які быў гарэзны, зрабіў выгляд, што не гляджу, і ўсё ж падгледзеў: калі ён нахіліўся, каб патушыць полымя, я ўбачыў яго сілуэт, які праецыраваўся на сцяне, як кітайскі цень, з дзінь-донам, які звісаў. — Ой, як гэта прыемна! – сказаў ён, таму што ўсё выпітае віно зрабіла яго такім гарачым. Каля іхняга ложка стаялі два каўпакі, гэта значыць два вялікія трысняговыя кошыкі, у якіх яны захоўвалі сушаныя фігі. Накрылі іх бруднымі і зашмальцаванымі анучамі, а на апошніх — чыстая дзядзькава бялізна. У скрыні каля ложка захоўвалі хлеб і хустку, якой накручвалі галаву, калі зімой ішла ў школу, бялізну маю і цётку. Я карыстаўся імі толькі па нядзелях, калі мы хадзілі на імшу ў Новару. Мае дзядзькі казалі, што не трэба іх насіць у вёсцы, бо разносімся дарма.

У студзені забілі свінню. Нагатавалі каўбасы, пасалілі сала. Адварныя ногі захоўвалі ў тэракотавым гаршку, пагружаным у сала. Звычайна іх елі ў траўні са свежымі бабамі, таму што раней іх нельга было есці. Адноўчы, быў красавік, я спытала пра гэта ў цёткі, таму што была вельмі галодная і не ведала, што есці з хлебам. Цётка пачала крычаць, што я з глузду з'ехаў. Адноўчы, калі я вяртаўся са школы, я сустрэў Афелію з сястрой на мулавой дарожцы. Яны страцілі маці і вярнуліся з бацькам з Францыі.

Яны былі нашмат бледнейшыя за мяне, я іх пашкадаваў і сказаў ім: заходзьце, дзе я жыву, у гэты час цётка набірае вады, у печы стаіць гаршчок з ежай, бярыце, карміцеся, але не нікому тады нічога не кажы. - Яны падзякавалі і, падганяемыя голадам, без ваганняў паслухаліся

маёй парады. У траўні, калі дзядзькі зварылі бабы, пайшлі па свіныя лапкі, а знайшлі толькі гаршчок з салам: натуральна, падумаўшы, што гэта я, яны шмат дзён лютавалі на мяне, каб заплаціць. У той раз я адчуваў сябе вельмі ганарлівым, таму што ўпершыню меў прыемнае адчуванне перамогі ў вялікай бітве супраць іх прагнасці. З-за адсутнасці гігіены блохі спакойна панавалі па ўсім доме. Ноччу яны джалілі мяне ў шыю, а цётка кожны вечар змазвала мяне аліўкавым алеем, каб блыхі не смакталі маю кроў. Раніцай мая шыя была як нафарбаваная. Я таксама, як і цётка, была вошай, не адвучыўшыся мыць галаву. З іншага боку, мая цётка завівала мне валасы і змазвала іх вадой з цукрам, каб захаваць укладку.

Мае аднакласнікі, наадварот, заўсёды былі чыстымі. Нават самы бедны з іх не быў такім брудным, як я. Настаўніца таксама спрычынілася да маргінальнай працы, адпіхнуўшы мяне ад усіх на апошнюю парту. Маё цела было неапісальна брудным. Яны мылі мяне ў рацэ раз на год, на фестываль Ferragosto, самы галоўны ў горадзе. Адноўчы, калі я думаў пра маці, мне было каля сямі гадоў, я ўпаў у кіпячы попел жароўні. Я апёк правую руку і цётка не вадзіла мяне да доктара, а кожны дзень лячыла зёлкамі. У мяне былі два бурбалкі, падобныя на два галубіныя яйкі, я крычаў ад болю, але яна не варушылася. Я выглядаў так, быццам мяне грызуць мышы.

Я цудоўным чынам ачуняў праз пару месяцаў, і ў мяне ўсё яшчэ ёсць прыкметы гэтага. Падчас школы, калі адноўчы ў нядзелю я быў на балконе, маленькая дзяўчынка, якая спускалася, спытала мяне, ці хачу я пайсці з ёй на ўрок катэхізіса пані Вінцэнзіны. Я не ведала, што гэта такое, таму што цётка брала мяне на імшу толькі ў самыя важныя святы, я не разумела, які сэнс хадзіць у касцёл. Насупраць нашага дома жыў святар, айцец Буэмі, але я сустракаў яго вельмі рэдка і глядзеў на яго неахвотна. Цётка паўтарала мне да нудоты: «Калі ты з ім загаворыш, той ксёндз табе язык адрэжа». Аднак я папрасіла і

нечакана атрымала дазвол браць урокі катэхізіса. У такім асяроддзі я адразу адчуў сябе спакойна. Паненка дала мне буклет і газету. Я адчуў вялікую радасць, пачуўшы пра Езуса, які аднойчы сказаў мне, што падрыхтуе мяне да першай Камуніі. Я гаварыў пра гэта дома, і мне казалі, што я яшчэ занадта малы. Я адказала, схлусіўшы, што ўсе дзяўчаты ў групе зрабілі б гэта. У рэчаіснасці яны ўжо былі пацверджаны, аднак мы з маладой дзяўчынай засталіся ў згодзе і прызначылі дату са святаром Сан-Нікола: дзень Божага Цела.

Узнікла праблема белага сукенкі, але нехта паведаміў цётцы, што яе бяруць напрат манашкі. Надышоў доўгачаканы дзень: раніцай ён праводзіў мяне ў царкву паснай. Яна падумала, што іншыя дзяўчаты былі там, таму што яна ніколі не праяўляла ініцыятывы звязацца з катэхісткай. Зразумеўшы, што я адна, яна мяне абразіла: «Хлус, хам». Мой настаўнік таксама быў на імшы той раніцай з іншымі людзьмі. Некаторыя прысутныя жанчыны яе супакойвалі. Прыехаў ксёндз, узяў мяне за руку і павёў у сакрыстыю на споведзь. Ён сказаў мне прыгожыя словы, якіх я ніколі раней не чуў. Я адчуваў, што лячу ў неба, і сказаў сабе: «Няпраўда, што святары адразаюць языкі, наадварот, яны ўмеюць разумець пакуты маленькай дзяўчынкі». Калі б я мог, я б абняў і пацалаваў яго з радасцю.

Ён прымусіў мяне сказаць пяць «Вітай, Марыя» як пакаянне, і я вярнуўся на сваё месца. Цётка адразу спытала мяне, што я сказаў святару, што так доўга там сядзеў, і я сказаў: - Маладая дзяўчына навучыла мяне, што споведзь таемная -. - Так, але ты павінен сказаць мне першы раз, - настойвала гарпія. Ніякім чынам. Была Імша, Камунія, а на выхадзе прымусілі мяне пацалаваць дзядзьку руку і сказаць: «Благаславі мяне». Пачынала з дзеда, заўсёды адна і тая ж фраза, потым абышла ўсю радню. Цётка Гаэтана дала мне буклет. Я быў галодны, але ніхто не прапаноўваў мне есці. Звычайна пасля заканчэння цырымоніі было прынята ісці ў бар па граніту з печывам,

але іх адольвала манія эканоміі: апоўдні мы з'ядалі талерку пасты, а пасля абеду ішлі да фатографа, бо сваякі прапанавалі даслаць фота мамы.



Я скончыў другі клас і здаў яго на вельмі нізкія адзнакі. У той год усё лета давялося сядзець у вёсцы. Я запырэчыў: - Прынамсі, па нядзелях я павінен хадзіць на імшу і наведваць дзеда, які адзін -. Ён быў вельмі добры чалавек, хварэў на астму. Дачка грэбавала ім, часткова з-за нядбайнасці, часткова таму, што была абумоўлена мужам, які заўсёды быў злы на суседзяў, сваякоў і цесця.

Я ўзяла бялізну памыць і ўпотаў ад Мікеліё аднесла цётцы, інакш будуць непрыемнасці. Ён нават не адчуваў любові да свайго бацькі: аднойчы адна з яго зводных сясцёр прыйшла ў Кастрангію, каб сказаць ім, што ён памёр. «Калі ты не сыдзеш, я дам табе пад зад», — сказаў ён ёй.

Калі ў вёсцы была вечарынка, удзельнікам музычнага калектыву прапаноўвалі «pezzo duro» — марозіва, якое так называлася з-за яго асаблівай кансістэнцыі. Дзядзька Мікеле, так і не было зразумела, ці

таму, што яму гэта не спадабалася, ці таму, што ён быў падштурхнуты да незвычайнага жэсту шчодрасці, убачыўшы, як я прахожу, ён паклікаў мяне: "Канчэціна, ідзі за марозівам". І таму я скарыстаўся магчымасцю атрымаць асалоду ад чагосьці добрага ў тых рэдкіх выпадках.

Некаторы час таму доктар Касенціна з Бачэна нагадаў мне дэталь, якая страцілася ў маёй памяці. Пакуль аркестр граў па вуліцах горада, дзеці спрабавалі далучыцца да парада. Але каб апраўдаць сваю прысутнасць, трэба было «ведаць» члена. Каб пацвердзіць гэта, ён засунуў руку ў кішэню курткі. Такім чынам я сачыў за сваім дзядзькам Мікеле, а Джані Касенціна, сын настаўніка пачатковай школы і без бацькі, трымаў руку ў кішэні лідэра банды.

У разгар вайны ў Новары пачалі падаць нейкія бомбы. Усе разбегліся, а некаторыя знаёмыя схаваліся з намі ў Кастрангіі. Для мяне гэта была вечарынка, таму што я мог быць у кампаніі. Раз-пораз чуўся свіст аскепкаў. Таксама прыйшла трагічная вестка, што сын уладальніка кандытарскай «Арланда» разарвана бомбай. Маці ў Домадасоле, цяжарная ў чацвёрты раз, засталася адна з Розай і Антаніэтай. Майго бацьку вярнулі на Сіцылію ў берсальеры. Праз некалькі месяцаў пасля ад'езду ён даведаўся, што яго маці нарадзіла маленькую дзяўчынку па імені Эма і што ў яго ёсць магчымасць вярнуцца дадому, бо чакаецца, што ён будзе вызвалены з чатырма дзецьмі.

На жаль, калі ён прыбыў у Дамадасолу, яго чакаў горкі сюрпрыз: Эма не стала жыць праз 12 дзён. Праз два дні давялося вярнуцца на фронт. Праз некалькі месяцаў - гэта быў перыяд нявызначанасці і нестабільнасці пасля 8 верасня - яму ўдалося пазбегнуць ваеннай службы і вярнуўся ў Новару, каб дачакацца заканчэння вайны, каб далучыцца да сваёй маці. Адкрыў невялікую шавецкую майстэрню. Кожны дзень хадзіў да яго. Сарамлівы, але праніклівы для свайго ўзросту, я інтуітыўна здагадаўся, што тата будзе спаць з замужняй

жанчынай, але з мужам-вайскоўцам. Адноўчы я зайшоў у касу на ўзвышшы на вуліцы Берталамі. Чалавек з суседняй крамы балбатаў з татам. Я накінуўся паказальным і сярэднім пальцамі, каб выкапаць вочы майму бацьку, які падманваў маю маці. Сусед паспеў мяне ўтрымаць, а тата з усмешкай сказаў: «Займайся сваімі справамі». У 44-м нарадзіўся чарнявы хлопчык, такі ж кучаравы...

У Бадзьявекі яго дзед па бацькавай лініі захварэў на рак страўніка. Я атрымаў дазвол ад цёткі паехаць да яго. Я часта спускаўся з Кастрангіі і хадзіў уздоўж ракі. Памятаю яго ў ложку, спакойны. Бабуля яшчэ была занятая ў краме і мала магла надаваць ёй часу. Яна сунула яму ў руку аліўкавую галінку, каб адганяць мух, але яму стала горш, і ў яго ўжо не было сіл, і я адганяў іх ад яго. 2 лістапада 1944 года ва ўзросце 66 гадоў ён узляцеў на Нябёсы. Тата быў яшчэ на Сіцыліі. На пахаванні прысутнічалі і яго дзядзькі.

Раз-пораз я атрымліваў нейкія лісты ад маці. У 45-м тата вярнуўся ў Дамадасолу, а ў 46-м нарадзіўся мой брат Джузэпэ.

Раздзел чацвёрты - Алей, павуцінне і благое вока



Па ўсім свеце грымела вайна, сувязь была цяжкай, і мы больш не чулі пра маці. На шчасце, майго бацьку адклікалі на Сіцылію ў корпус Берсальеры, і калі ў яго было некалькі дзён на волі, ён прыехаў да мяне. З-за вайны шмат людзей было ў вёсцы. Звычайна перасяленцы заставаліся на пятнаццаць дзён, але тады гораду пагражала бамбёжка, і яны аддавалі перавагу круглы год заставацца ў сельскай мясцовасці.

Час ад часу я хаваўся ў тых людзей. Была сям'я з чатырма дзецьмі, якія заўсёды былі ў добрым настроі, хоць ім не хапала ежы. Я бачыў сквапнасць маіх дзядзькоў, якія мелі столькі сушаных інжыраў і нікому не давалі: я браў добрую жменю і ўпотаікі прыносіў ім. Я захаваў для іх частку фасолі, якую яны далі мне на сняданак. Нават цвёрды хлеб: лустачкай, якую цётка клала мне ў кішэню перад тым, як пайсці ў школу, я падзяліўся з тымі дзецьмі, і ўзамен яны далі мне паперу, каб пісаць, яны прымусілі мяне гуляць на арэлях, і адзін з іх зрабіў цацкі, крэслы і ложка для лялек, якія яна падарыла мне і сваёй малодшай сястры, а яе старэйшая сястра рабіла для нас анучных лялек.

Часам здаралася, што я спускаўся да ракі, куды жанчыны з ваколіц хадзілі мыць бялізну попелам, і я стаяў там і здзіўлена глядзеў на агонь, запалены, каб нагрэць вадку ў ёмістасці, паднятай двума вялікімі камянямі.. Я ніколі не бачыў, каб мая цётка рабіла гэтыя аперацыі. Ён

амаль не мыўся або хадзіў на рэчку, калі нікога не было, каб не агаліць сваю зашмальцаваную і вельмі брудную вопратку.

Іншы раз я назіраў, як жанчыны па два-тры дні расціралі на камянях вытканае дома палатно. Намочвалі і сушылі пад пякучым сонцам да белага колеру. Цётка заўсёды клікала мяне дадому, але я рабіў выгляд, што не чую. У час вайны з Турына вярнулася і яе нявестка з маленькай дзяўчынкай. З павагі да Сальватору, яе пасынка, з ёй абыходзіліся як з каралевай. У гэты час яны заставаліся ў вёсцы, і на гэты выпадак цётка вынесла духмянае мыла, ільняныя ручнікі, сушылку для посуду, абрус і сурвэткі, каб зрабіць добрае ўражанне. Замест гэтага са мной абыходзіліся як са слугой, паслалі па справах і па ваду з фантана, таму што пасылаць госця было ганьбай.

Наступілі Каляды, і, паводле паўночнага звычаю, раніцай маладая атрымала прыгожы падарунак ад Дзіцятка Ісуса дачцэ: прыгожы набор гаршкоў і сподкаў для лялькі. Я быў рады за яе, але ў той жа час мяне разрывала злосць, бо са мной такога ніколі не здаралася. Я слабеў і слабеў. Вінаград быў, але гора яго есці: яго трэба было ціснуць на віно. Есці можна было толькі скрадзенае ў суседзяў. Фундук збіралі, але каб прадаць. Я еў употай, як вавёркі ў лесе. Мае дзядзькі куплялі малако толькі на Каляды і Вялікдзень, каб прыгатаваць печыва, і я яго чайнай лыжкай збівала, пакуль яно кіпела. Цётка рэдка гатавала мне яечню. Я часта спадзяваўся, што яна падсмажыць яго для мяне: - Давайце прыбярэм, каб, калі ў нас будзе трохі і кладка як пройдзе міма (ён быў малады чалавек з Месіны, які хадзіў па сельскай мясцовасці, збіраючы яйкі і выдаючы іх за свежыя), мы можа прадаць іх і атрымаць грошы -. Два месяцы збіраў яйкі, а потым прадаваў.

Жыхары Месіны, якія куплялі яйкі, верагодна, мелі ў руках птушаня. Смокву трэба было сёрбаць, з'есці можна было толькі некалькі, астатнія пакідалі сушыцца на сонцы, каб прадаць ці захаваць на зіму. У кастрычніку ўвечары ляпілі прыгожыя каштаны. Калі заставаліся

абадраныя, дзядзька пакідаў іх на стале ў пакойчыку (не на талерцы, а на цыноўцы, зашмальцаванай алеем, што капала з лямпы), а раніцай, калі ўставаў у чатыры, каб ісці на працу, ён будзіў мяне і працягваў мне каштаны і казаў мне: "Ты снедаеш". Я паслухаўся і з'еў іх з голаду, але яны былі падобныя на алей і непазбежна выклікалі ў мяне боль у жываце. Дзядзька хваліўся: - Я люблю сваю пляменніцу, я нават гатую ёй каштаны, калі яшчэ позняя ноч -. На самой справе ў дзядзькі ў вачах была нянавіць. Часам яны былі жоўтыя, вогненна-чырвоныя, калі ён злаваўся: хоць і маленькія, гэтыя вочы ўзіраліся ў твар. Яны былі маленькія і глыбокія, як вузкія ямы, з якіх лілася нянавіць. Тым часам дызентэрыя і глісты перамаглі. Раз-пораз цётка давала мне па чайнай лыжцы алею. Гэта трымае чарвякоў далей, прамармытала яна, каб пераканаць сябе... потым яна пачала з "prichentu": - Mazzai un vermu gruossu quennu ìa pagana, ùa u mazzu chi sugnu all Christian. Ці ў панядзелак чуеш, ці ў аўторак чуеш, ці ў сераду чуеш, ці ў чацвер чуеш, ці на Vinardì чуеш, ці ў суботу чуеш, matteia du jurnu of Easter u viermu sturdudu a tierra casca.-

(Я забіў тлустага чарвяка, калі быў язычнікам, а цяпер забіваю яго як хрысціянін. У Вялікі панядзелак, у Вялікі Аўторак, у Вялікую Сераду, у Вялікі Чацвер, у Вялікую Пятніцу, у Вялікую Суботу, Раніцай на Вялікдзень аглушаны чарвяк падае на зямлю).

Не ведаю, як я выжыў.

Тут мы раскрываем дужку.

Прайшло шмат гадоў, і ў мяне забалеў живот. Я пайшоў рабіць рэнтген на апаратах памерам з пакой. Яны далі мне трохі белай папіканкі, каб праверыць, ці няма язваў. На жаль, нічога не відаць. Рэнтгеналаг сказаў, што гэта гастрит, і даў мне паліятыўныя сродкі, каб палегчыць боль. Я дайшоў да таго, што не мог выпіць лыжку вады. Мне

было каля пяцідзесяці гадоў. Паола, сябар Арманда з П'ячэнцы, прапанаваў адвесці мяне да спецыяліста. Ён таксама прыйшоў да доктара Мацэа. Прыбор для гастраскапіі не мог увайсці далей горла. «Я не ведаю, як выратаваць гэтую жанчыну, - сказаў доктар, - прываротнік замкнёны». Усе людзі, якім рабілі гастраскапію, пакінулі памяшканне на сваіх нагах. Я на насілках з кропельніцай. Доктар прапісаў мне моцнадзейнае лячэнне на два месяцы. Калі я вярнуўся, інструмент усё роўна не прайшоў. Яшчэ больш моцнае лячэнне на тры месяцы.

Праз пяць месяцаў пасля першага візіту інструмент пачаў прабіваць прываротнік. – Цуд! - сказаў доктар Мацэа. Пасля таго, як трубу выдалілі, ён задаў мне шмат пытанняў, каб зразумець, прыроджаная яна ці выкліканая. Я пачала плакаць: «Можа, гэта алей, што Зізі даваў мне раз-пораз ад глістоў». Доктар запусціў рукі ў валасы: "Алей? А ты яшчэ жывы!". Працягваючы лячэнне, перыядычна паўтарала гастраскапію.

Дзякуючы доктару Мацэа, які выратаваў мяне жыццём, цяпер праз гады я магу атрымліваць асалоду ад ежы толькі з некаторымі стрымліваючымі лекамі.

Калі нехта клікаў яе з балкона, у цёткі кружылася галава. Затым яны параілі ёй прыняць невялікую шклянку ферахіну нашча. Яна ўгаварыла мужа купіць, а раніцай дала шклянку і мне.

Акрамя таго, у гэтым доме таксама панавалі забабоны. Ад выпітага віна ў дзядзькі ўвесь час балела галава, але, па яго словах, прычынай было чыёсьці благое вока. Жонцы прыйшлося адганяць яго: яна ўзяла талерку з вадой, насыпала солі і кроплю алею, а потым пачала з прычэнтэ ад галаўнога болю: - *Ogliu biridittu, ogliu santissimu*, ідзі ў гэты дом і прагані гэтага. *morocchiu, ogliu biriditto*, выходзь і прагані гэтую

маттисса... (Блаславёны алей, найсьвяцейшы алей, увайдзі ў гэты дом і прагані гэтае благое вока, блаславёны алей, умацуйся і прагані гэтага д'ябла...).

Гэта пляма асвячомага алею, пашыраючыся, адганяла, па іх павер'і, благое вока. Неўзабаве пасля гэтага вадой пасыпалі чатыры куты пакоя, і галаўны боль знік.

Для гаення ран павуцінне злучалі з алеем, а невялікі кавалачак мяса рабілі булён. Гэтая жахлівая сумесь, як яны казалі, беспамылковая! Раніцай далі шклянку вады з магнезіяй. Праз некаторы час, увесь дрыжучы, я быў вымушаны выйсці на холад, каб вызваліцца. Калі я ачуняў, мяне адправілі да жанчыны, якая рабіла фокусы: яна вымярала мяне з ног да галавы ніткай і мае гарызантальныя рукі такім жа. Калі кавалка не хапала, гэта прадухіляла смерць на гэты год.

Нават калі па-свойму дзядзькі мелі веру ў Бога, у Святых, у Мадонну. Штогод 8 верасня яны ішлі ў Тындары, у санктуарый, прысвечаны Чорнай Мадонне, прыкладна ў сарака кіламетрах ад горада. Ужо з пяці гадоў я павінен быў адбываць тую епітэмію.

З нагоды пілігрымак у санктуарый Тындары напярэдадні цётка зрабіла капіні (пантофлі) з ануч. Дзядзька своечасова хадзіў на паляванне і прыносіў дадому аднаго-двух дзікіх тусоў, каб зварыць. Каб зрабіць добрае ўражанне, цётка прыгатавала і фаршаваныя баклажаны. Ён паглядзеў у люстэрка і выцер твар сурвэткай. У той час песня «Дзе заза, краса мая» была ў модзе, і я прызвычаіўся называць яе «зізі».

Мы выехалі ў Тындары каля адзінаццаці вечара, каб прыбыць на досвітку. Стомлены і знясілены сваёй кволасцю, я шмат разоў прасіў свежай вады, але яе не куплялі ў шапіках, як усе стомленыя людзі, а стаялі ў чарзе да адзінай крыніцы каля касцёла, з якой цякла гарачая вада. Гэта не дапамагло супакоіць жар. Па традыцыі купілі нута, бабоў і канэліні, потым пайшлі на імшу, памаліліся Мадзінуца і на выхадзе

сустрэлі сваіх аднавяскоўцаў і маіх сваякоў па бацьку. Апоўдні мы пайшлі паесці пад навакольныя аліўкавыя дрэвы. Шкада, што я так стаміўся, у той дзень насамрэч заўсёды была апетытная ежа, каб зрабіць добрае ўражанне перад сябрамі. На абед быў прыгатаваны ў духоўцы дзікі трус, на якога дзядзька абавязкова хадзіў паляваць за пару вечароў да гэтага, фаршаваныя баклажаны і перац, вінаград і хатняе печыва. Вяртацца дадому сябры выкарыстоўвалі транспарт: машыну або фурманку. Я глядзеў, ужо змірыўся, што вяртаюся пешшу. Толькі калі быў дзядзька, я мог дазволіць сабе пакатацца на кані, інакш было балюча.

Раздзел пяты - Совы



Яшчэ на тэму рэлігіі, паколькі мой дзядзька быў членам брацтва, яны мелі абавязак спавядацца і мець зносіны ў Вербную нядзелю ў царкве Сан-Джорджыя. Урачыстасць адбылася ў пяць гадзін раніцы, святар спачатку паспавядаў усіх мужчын у капліцы, потым накіраваўся да канфесіянала для жанчын.

Калі дайшла чарга да цёткі, якая была апранута ў вялікую чорную хустку, яна наблізіла вопратку да рашоткі, каб як мага больш прыкрыцца: здавалася, ёй трэба рабіць інгаляцыі рамонкам. Ён прызнаўся, а потым: - Цяпер твая чарга, - сказаў ён мне. Нягледзячы на тое, што я хацеў паспавядацца на працягу года, я не мог. Цётка мяне папракала: «Не трэба здэкавацца з Госпада, хопіць раз у год, а то не варты гаспадарыць, бо і вачыма грашыць можна».

Каля дзевяці гадзін святая Імша, прычашчэнне і адразу дадому. Як звычайна, па дробязных прычынах дзядзька пачаў лаяцца, і ў яе пачаўся нервовы кашаль. Здараліся неапісальныя сцэны: калі ў гэты дзень чамусьці каму спатрэбілася, нельга было плюнуць, інакш выкінулі б Госпада з рота. Калі здаралася няшчасце, ён браў вечка збана, плюяў у яго і зноў выпіваў вадкасць з вадой і цукрам. На Страсным тыдні людзі заставаліся ў горадзе нават ноччу, каб пабываць на вячэрніх пропаведзях манаха. У чацвер рыхтавалі каломбе, бісквітнае цеста розных формаў са зваранымі ўкрутую яйкамі з вадой і анелай, таксічным фарбавальным інгрэдыентам. У Вялікую пятніцу зранку посту

мы абыходзілі ўсе храмы, упрыгожаныя парасткамі пшаніцы, потым глыталі тры ліста ўнучкі (лекавая трава з моцным водарам), што гарантавала дабрабыт на ўвесь год.

Вам не трэба было працаваць на працягу дня, каб не пашкодзіць Укрыжаванаму Езусу, калі вы шыеце, іголка будзе калоць, калі вы бачыце, што ёсць рызыка пашкодзіць сваё цела і г.д. У той дзень, што б я ні рабіў, мяне нават не ўдарылі, інакш бы Езус плакаў. У суботу аб адзінаццатай гадзіне адбылася Імша за супакой і ўваскрасенне. Усе дзеці прыносілі галубоў, каб атрымаць благаслаўленне святара, а потым з'есці. Я ніколі не мог пазбавіцца гэтага задавальнення, таму што я павінен быў захаваць сваю галубку з двума яйкамі для школьнай экскурсіі, якая была арганізавана ў аўторак пасля Вялікадня. Давялося прапанаваць настаўніку яйка. На Вялікдзень мне купілі баранчыка з каралеўскай пасты, самага маленькага, каб не марнаваць лішняга. Дзядзька быў такі скупы, што начысціў чаравікі сажай з каструлі, што ўтварылася на агні. Калі цётка ведала, што ён заканчвае работу і за яе плацяць, то раіла: «Спытай у дзядзькі, ці прынёс ён грошы».

Нам з ёй ледзь не прыйшлося пакланяць яго, як двух маленькіх рабоў, пакуль ён не расчуліўся і не даў дзесяць лір ёй і пяць мне. Я не мог патраціць свае грошы, бо яны былі прызначаны ў скарбонку. Аднайчы я сказаў цётцы, што хачу згуляць у латарэю. Яна пагадзілася, бо спадзявалася на перамогу. Мая была хлусня. Насамрэч я таксама адчувала сябе недастатковай у апрананні ў параўнанні са сваімі аднакласнікамі: у іх былі спадніцы, але цётка іх не любіла, і я была вымушана насіць поўныя сукенкі. Усе яны насілі белыя, карычневыя або сінія баваўняныя шкарпэткі, мне прыйшлося задаволіцца шкарпэткамі, якія яна зрабіла аранжавых, колеру, якія каштавалі танней, чым іншыя. Я насіў іх вышэй калена, падтрымліваючы гумку, але самай вялікай праблемай было тое, што без ступні яны даходзілі да шчыкалаткі. Па-над ім я надзеў пару кароткіх шкарпэтак з манжэтамі.

Я ўжо быў дастаткова маргіналізаваны, і мне таксама трэба было вылучацца сваёй вопраткай. На гэтыя пяць лір я планаваў купіць больш прыстойную пару шкарпэтак, якія буду апранаць раніцай перад уваходам у клас. У той дзень крама не працавала. Я не магла пайсці з грашыма дадому, бо іх знайшла б цётка. Я думаў схваць іх пад камень уздоўж мулавой дарожкі. Уначы пайшоў дождж, і, будучы зробленымі з паперы, яны цалкам распаліся, як я зразумеў на наступную раніцу, калі пайшоў іх забраць.

Прайшло пятнаццаць дзён, і цётка спытала мяне, ці выйграў я ў латарэю. Нават тады я не быў шчыры і сказаў так. Гэтыя грошы так і не паступілі. У Вялікую пятніцу падчас працэсіі ў гонар Маці Божай Балеснай, сустрэўшы настаўніцу, ён папрасіў у яе тлумачэння. Я памірала ад сораму. Натуральна, яна пра ўсё не ўсведамляла, таму я атрымаў дзве аплявухі ад цёткі пад яе суровым позіркам. У школу хадзіла заўсёды з ахвотай, але з дрэннымі вынікамі. Мяне ніхто не разумеў, і я заўсёды падымаўся па рэкамендацыях, таму мая маці была спакойная, што заўсёды прымушалі вучыцца. Мне было добра толькі з катом, пакуль аднойчы п'яны дзядзька не вярнуўся з горада з трыбухамі і жывёла не ўзяла кавалак, каб пакарміць сябе. Узяўшы мушкет, пакінуты салдатам, ён забіў яго на адкрытай мясцовасці. Для мяне гэта было вялікім расчараваннем.

У час малацьбы я пайшоў збіраць зерне пшаніцы і ячменю, што засталіся на двары суседзяў, паклаў іх у мяшок і аднёс на млын пані Тындары на рэчку. Затым я адвёз муку ў Новару да стрыечнай сястры маёй маці, якая, будучы ўдавой з двума малымі дзецьмі, хадзіла зранку нарыхтоўваць дровы ў лес і паліла ў печы, каб прыгатаваць хлеб для тых, хто прыносіў ёй муку, зарабляючы грошы і трохі хлеба дзецям.

У верасні, калі інжыр паспеў, я ўскараскаўся па раслінах і збіраў смачныя плады, клаўшы іх у трысняговыя кошыкі, падвешаныя на кручок да галінак. Інжыр зразалі і сушылі на сонцы на падстрэшку. Праз

некалькі дзён яны сталі сухімі. Пасаджаныя ў вялікія кошыкі іх елі зімой. У тыя цудоўныя часы нарыхтоўваць сушаныя інжыры прыехала суседка з вёскі пані Марыя. Я часта хадзіў да яе ў госці. Яна была шматдзетнай маці. Адзін з іх, Кармела, быў эпілептыкам. Раз-пораз яго ўжо не было знайсці. Заклапочаная маці пайшла яго шукаць, а я суправаджаў яе амаль весела.

Калі я вучыўся ў пятым класе, настаўніца папрасіла паведаміць бацькам, што яна павядзе нас у кіно на фільм «Маленькі альпіец». Дзядзькі: «Ты не хадзі на тое смецце». Пляменнік святара насупраць пачуў: «Трэба яе прыслаць, я яго таксама не бачыў». Потым іх перанеслі, і я змог пайсці.

Прышоў пакет ад маці з цукеркамі. Я прынёс некаторыя ў школу. Быў галодны час і нават цукеркі былі ў дэфіцыце. Сястра маёй настаўніцы выклдала ў чацвёртым класе, а я быў у пятым. Яна прасіла цукерак для дзяўчынкі, бяднейшай за мяне, якая хварэла, і я ўсё пакінуў ёй.

У 1945 годзе мой бацька вярнуўся ў Дамадасолу. Я ўбачыў яго зноў у красавіку 1946 года, і з ім была мая маці, якая чакала дзіця.

Каля дзесяці шчаслівых дзён я правёў з бацькамі. Я часта ездзіў да дзядулі і дзядзькі, таму еў колькі хацеў і піў шмат газаваных напояў ад бабулі, якая іх прадавала. У рэшце рэшт мая маці хацела забраць мяне з сабой на поўнач Італіі, але мая цётка, заўсёды ілжывая і эгаістычная, пераканала яе пакінуць мяне з сабой. Я вучыўся ў пятым класе, заўсёды змагаўся з-за сваёй далікатнасці. У экзаменацыйныя дні прыйшла вестка аб нараджэнні малодшага брата. Цалкам шчаслівы, але ў той жа час сумны, я плакаў ад радасці і болю. Магчыма, па гэтай прычыне выкладчык павысіў мяне, хаця я на іспытах рота не адкрываў. У той год у вёсцы стварылі гімназічнае аддзяленне, і амаль усе мае аднакласнікі падрыхтаваліся да ўступных экзаменаў, каб паступіць у яго. Для мяне шанцаў не было: мае дзядзькі былі перакананыя, што ў

такую школу ходзяць толькі совы. Фактычна, як толькі яны скончылі сярэдняю школу, яны павінны былі паехаць у Месіну, каб атрымаць ступень магістра. Бацькам трэба было падумаць пра тое, каб выслаць грошы на кнігі, яны б не зрабілі ніякіх выдаткаў. Я ўвесь час плакала, бо хацела працягваць вучыцца. Потым яны прапанавалі мне магчымасць паступіць на двухгадовы прафесійны курс, нешта накшталт вельмі беднай сярэдняй школы, якая доўжылася два гады. Туды ехалі самыя бедныя людзі, ва ўсялякім разе я пагадзіўся. Ідучы туды-сюды, раніцай і днём я наведваў курс. Школа была неадназначнай: самыя скандалістыя мужчыны паднялі руку на дырэктара, які выкладаў матэматыку, падбівалі настаўнікаў італьянскай і французскай моў. Дзяўчынак вучылі хатняй гаспадарцы, мужчын – сельскагаспадарчым ведам. На самай справе мы нічога не даведаліся. Мой прыбытак быў добрым, бо я быў сарамлівы і меў вялікую прагу да навучання.

Да канца навучальнага года настаўнікі падрыхтавалі нас да дабрачыннага тэатра. Я павінен быў выступіць у вопратцы вулічнага вожыка. Была дзядзькава кепка, шортаў не было. Калі я раскажаў цётцы, яна ўсклікнула: «Дурань, што ставіць аблігацыі». Я не ўпаў духам: пайшоў да жонкі цырульніка Ліезы прасіць пазычыць штаны яе сына. Такім чынам, у вечар спектакля я апрануўся вулічным вожыкам, сярод апладысmentaў і адчаю маіх дзядзькаў, якія прысутнічалі ў аўдыторыі з гэтай нагоды.

На жаль, і гэтыя два гады прайшлі, і я скончыў школу назаўсёды, думаючы, што застаўся такім жа невукам і больш, чым раней.

Раздзел шосты - Калі ласка, прабачце мяне

(Святло зорак)



Мне было дванаццаць гадоў, калі ў жніўні да мяне прыехала мама з бацькам і малодшым брацікам, якіх я ўбачыў упершыню. Убачыўшы яго маленькі твар, я ўзрадаваўся, і я памятаю той дзень як адзін з лепшых у маім жыцці. Бацькі цвёрда вырашылі ўзяць мяне з сабой у школу, але цётка ў які раз адгаварыла іх ад гэтай думкі: яна аддасць мяне на швачку з перспекывай добра вывучыць рамяство. Так і здарылася, супраць маёй волі. Мае бацькі з'ехалі, а я застаўся на Сіцыліі, як ідыёт. З таго часу я не меў спакою і заўсёды ўпотаі плакаў. Мае дзядзькі казалі, што бацькі напэўна не любілі б мяне так, як яны, што яны выгадавалі мяне як дачку (дачка, вядома, перажыла б тое ж самае, што і я). Аднойчы цётка пайшла да лепшай швачкі ў горадзе, у якой вучылася рамяству і мая маці, спытаць, ці возьме яна мяне на працу. Краўчыха адказала, што ў яе ўжо восем дзяўчат і не можа іх павялічыць. На наступны дзень яе цётка прынесла ёй некалькі яек, каб пераканаць яе, і яна сказала: - Прыходзьце праз месяц, магчыма, адзін з вучняў з'езджае ў Турын, а месца застаецца вольным для вашай пляменніцы. Пунктуальна праз месяц цётка адправіла мяне ў лабараторыю. Маладая дзяўчына ростам не больш за паўтара метра сустрэла мяне: «Добра, я цябе правяду, бо мне цябе шкада, я думаю, ты лепш прыедзеш да мяне, чым застанешся ў вёсцы. са сваёй

цёткай». Ён не зусім памыляўся, думаючы так. На наступны дзень у восем я з'явіўся. «Пачні падмятаць лабараторыю, — сказаў ён мне, — потым будзеш мыць падлогу». Гісторыя пачынала мне смярдзец. Я ўзяўся за ўборку, як мог. Я быў невялікага росту, мне было дванаццаць гадоў, але выглядаў я на восем.

Я не ўмела мыць падлогу: у сельскай мясцовасці яна была каменная, а ў вёсцы, дзе была плітка, цётка яе ніколі не мыла, каб не зношвалася. Я стараўся як мог, але швачка абазвала мяне асёлам, таму што я дрэнна памыў. У дзевяць гадзін прыехалі рабочыя і пачалі цікавіцца новай справай (дзяўчынкай). Усе глядзелі на мяне са спачуваннем. Я чуў іх прамовы і быў ашаломлены, не ведаючы істотных рэчаў жыцця. Час ад часу яны давалі мне працу швачкі, тое, што я не любіла рабіць, заўсёды горка з-за таго, што не магла вучыцца. Была ў дня і станоўчая частка: апоўдні, не вяртаючыся на вёску, я спакойна еў дома, расцілаючы на стале сурвэтку, расстаўляючы шклянку, бутэльку з вадой і талерку. Адным словам, з'есці кавалак цвёрдага хлеба і сыру я з задавальненнем накрыў стол, як і ўсе звычайныя людзі. Пасля абеду я пайшла да суседкі, старэйшай за мяне на дзевяць гадоў, якая была швачкай. Яна дапамагла адкрыць мне вочы на маю найўнасць. З ёй жылі маці, сястра са слановымі нагамі і яшчэ адзін інвалід.

Часам запрашалі папіць супу. Швачка папрасіла дапамагчы ёй вышыць крыжыкам дзіцячае адзенне. Адночы ў мяне быў крызіс смутку, і я пакінуў працу напалову. Іншы раз я на злосць узяў попел з мангала і пасеяў яго ўздоўж лесвіцы. Яны казалі: «Хто там? Хварэю?». Урэшце мяне зразумелі і прабачылі.

Часам я хадзіла да манахак дзіцячага дома Антаніяна, каб пагуляць з сіротамі. Я крыху зайздросціў ім, таму што яны пражывалі свае дні ў парадку. Яны елі з заўсёды добра накрытым сталом, потым гулялі і, нарэшце, у вызначаны час прысвячалі сябе адданасці Богу, молячыся. Я падумаў: - На шчасце, у іх ужо няма бацькоў, але яны добра жывуць з

манашкамі, а ў мяне ёсць бацькі, але я вымушаны жыць з гэтымі мядзведзямі дзядзькамі. Без іх ведама, каб пазбегнуць наступнага нуднага допыту, я раз-пораз хадзіў да цёткі па бацьку, якая жыла ў вёсцы. Я папрасіў у яе грошай, каб адправіць бацькам ліст з просьбай узяць мяне з сабой.

Кожны год у лістападзе яны бралі мяне на кірмаш Сант-Уга, які адбываўся ў Піяна-Вінья. У гэтым месцы бабуля і дзядуля па бацькоўскай лініі паставілі хлеў, дзе гатавалі смажанае мяса і сасіскі, якія прадавалі разам з куфлем добрага віна. Для мяне гэта была магчымасць пабыць разам са сваякамі па бацькоўскай лініі, пакаштаваць смачнага мяса і выпіць каляровай газіроўкі, паглядзець на прылаўкі, дзе прадаюцца жароўні, ліхтары, гліняныя гаршкі, кварталы і бумбаэлі.

На наступны дзень мы зноў пайшлі ў Бадыя-Век'я на свята Сант-Уга, імша, невялікая працэсія, а потым зноў у краму маіх бабулі і дзядулі, якія прапанавалі мне каўбасу, хлеб і газіроўку, налітую з маленькай бутэлькі, закрытай шарыкам на ўнутраным.

Аднойчы перад Калядамі мы паехалі ў Месіну на 3 дні. Мы спалі ў сваяка. Трохі яна мне не спадабалася: расказвала дзядзькам, што крапа яйкі ў калгасніка на рынку, адцягваючы ўвагу. Я навучыўся на катэхізісе, што нельга красці. Вечарам пайшлі з дачкой да пана, які рабіў статуі. Каб быць шчодрым, дзядзькі далі мне грошы, каб іх купіць. На змазаным тлушчам стала Кастрангіі я змог пабудаваць батлейку. З галін спаржы і трохі ватных шматкоў я сфармаваў будан. Вечарам я атрымліваў асалоду ад атмасферы дзвюх свечак, створаных са шкарлупіны грэцкага арэха, змочанай у алеі, і кавалачка ніткі побач з Дзіцяткам Езусам. Дзядзька Мікеле таксама ацаніў ідэю і хацеў мяне ўзнагародзіць: «Нтоя, ачысці дзве апунцыі», і мая цётка пайшла за імі пад ложак, дзе яны захоўваліся.

Калі я спыніўся спаць у Новары адзін, падчас каляднай навэнны я пайшоў са сваёй суседкай Антаніэтай на набажэнства, якое адбывалася ў 5 гадзін раніцы ў царкве Анунцыяты. У задняй частцы царквы сакрыстый за асобную плату ставіў крэслы. Мы іх прывезлі з дому. На зваротным шляху мы завіталі да Караліны, прачкі інжынера, якая з самай раніцы ўжо працавала пад лесвіцай. У той час яна ўжо пайшла чэрпаць ваду з фантана Сан-Франчэска вялікімі квартамі, каб напоўніць драўляную ванну. Ён сказаў: «Каусі, пачакай тут, я пайду паглядзець, ці не засталася ў спадароў печыва мінулай ноччу, каб ты мог паснедаць». Амаль ніколі не вяртаўся з пустымі рукамі. Я запрасіў Антаніэту падысці, і мы распалілі мангал. Калі Караліна больш не знайшла есці, я пайшоў на кухню па кавалак цвёрдага хлеба і шклянку вады «бумбаэль». Мы спыніліся да васьмі, каб зрабіць сурвэткі, потым развіталіся: я пайшоў у майстэрню, Антаніета пайшла да сябе дадому, каб дапамагчы маці, бо яна была адзінай дачкой з 8 братаў.

У адной Новары я адчуў сябе грамадзянінам. Калі я хадзіла да дзеда Турыя, мыла яму вокны, і ён даў мне «срэю» (падказку). Я пайшла купляць лак для пазногцяў. Я таксама купіў растваральнік, каб выдаліць яго, калі адчуў, што сустрэну сваіх дзядзькаў. У якасці прысыпкі я выкарыстала тальк. На жаль, аднойчы я пакінула гэта на твары і перажыла свае непрыемнасці, аплявухі і абразы. «Адкуль вы ўзялі грошы на гэтую дрэнь?». А я кажу: «Няўжо ты не бачыш, што гэта мука?». Тым часам суседзі пераехалі ў іншы раён. Аднойчы запрасілі мяне ў цырк. «У мяне няма грошай...» — сказаў я. Яны мне іх пазычылі. У другой палове дня маракі ідуць у лабараторыю, каб атрымаць асалоду ад шоу: малпы на трапецыі, дзеці на маленькіх коніках, сланы, клоўны, рэчы, якіх раней не бачылі. На жаль, я павінен быў атрымаць 8 лір.

Праз некалькі дзён, калі я ехаў у Кастранджыю, у Сан-Сальваторэ я сустрэў маці свайго аднакласніка з торбай, поўнай гародніны, купленай

у фермераў. Спытаў, ці магу я вярнуцца ў горад (па тагачаснай ментальнасці ён саромеўся ісці з торбай на плошчу!). Я пагадзіўся, думаючы зарабіць на чайных. На жаль, з цяжкасцю дабраўшыся да свайго дома, яна ўзнагародзіла мяне чатырма арахісамі. Я не ўпаў духам. Я зарабіў ліру, прадаўшы сурвэтку даме з Фантыны. Я пабудаваў кардонных Бураціна з нагамі і рукамі, якія рухаюцца ніткай. Некаторыя дзеці куплялі іх за некалькі цэнтаў. Яшчэ адна ідэя: сонечныя акулеры для бедных дзяцей. Я шукаў перад барамі празрыстыя каляровыя фанцікі. З цукровай паперы я выразаў рамку і змог аднавіць іншыя цэнтры. Праз два месяцы мне ўдалося вярнуць 8 лір.

Дзядуля, нягледзячы на сталы ўзрост, астму і грыжу, якія хварэлі з пяці гадоў, стараўся адцягнуцца на сяле, бо дачка амаль не ездзіла да яго ў госці. Два месяцы лета, калі прыехала з Месіны нявестка, яму было добра: яна памыла яму бялізну і перавярнула хату, каб ачысціць ад усяго, што назапасілася за год.

Калі мы сустрэкаліся, ён казаў мне: «Твая цётка - ганьба, нельга прымушаць беднага старога так мучыцца ў брудзе». Увечары я пайшоў дакладваць, але цётка крытыкавала нявестку: - Яна ж грамадзянка, можа думаць сама, што хоча -. А я ў адказ: «Ты маеш рацыю, я бачыў, як ты чысьціў: ты нават пісуар памыў кіслатой, і ён зноў стаў блішчаць». У гэты момант ён даў мне аплявуху, таму што пра гэтыя рэчы нельга гаварыць, і я быў агідны.

Аднойчы дзед даў мне грошы, і я купіла песеннік, пра які гаварылі дзяўчаты ў майстэрні. Некаторы час мне ўдавалася гэта хаваць, але аднойчы ўвечары я не паспеў і дзядзька, заўважыўшы, пачаў лаяцца: - Нават гэтая брыдка дрэнь, цяпер ты робішся хуліганам -. Пры гэтых словах я кінуў яму ў твар раней за яго. Ён страціў мой бунт з поля зроку, сцягнуў пояс маіх штаноў і пачаў жорстка збіваць. Мне было каля трынаццаці гадоў, і гэта быў адзіны раз, калі ён сказаў сваёй жонцы: - Я

чуў, што адна жанчына з'язджае ў паўночную Італію, суправаджае сваю пляменніцу ў вёску і адпраў яе з ёй да бацькоў -. У той момант я адчуў сябе шчаслівым, нават забыўся на боль ад пабоў, потым пайшоў і задуманна сеў на траву. Цемра пачала апускацца, падумаў я, калі цені ночы пранікалі ў галіны дрэў і лёгкі халодны вецер падымаўся з ракі.

Я прыхінуўся да арэха і заснуў, глядзячы на аблокі. Снілася многа, рой рознакаляровых сноў. Лёгкі ветрык лашчыў мой твар. Я расплюшчыў вочы і дзіўным чынам палюбіў тое месца, якое заўсёды ненавідзеў, і ўпершыню са здзіўленнем зразумеў, што яно асветлена толькі святлом зорак. Я дазволіў сабе ўвайсці ў гэты стан пакінутасці, я зноў марыў. Шчасце, як таямнічая вадкасць, кропля за кропляй уваходзіла ў маю маленькую істоту. Я не быў мілым дзіцем. Мае ногі былі зморшчаныя, таму што яны хадзілі па вострых каменьчыках ручая, але ўсё маё цела, і нават мая душа, прывычаліся цяпер ненавідзеццэ усё, што магло здацца салодкім і пяшчотным. Але я прызнаюся, што той кароткі сон у той вечар быў цудоўны, і я больш ніколі яго не знайшоў. Магчыма, таму я дагэтуль памятаю гэта. Раптам рука лягла на маё плячо, падышла цётка Антонія і па-свойму, рэзка разбудзіла мяне: «Хадзем дадому. Калі мы прыедем, ты пацалуеш руку свайму дзядзьку і скажаш яму: «Прабач мяне». Так яно і было.

У той вечар я лёг спаць, дрыжучы, я не мог заснуць усю ноч і правёў гадзіны ў шалёным чаканні дня. Калі я, не ўсведамляючы гэтага, засыпаў, я раптам здрыгануўся, нібы ад званка ці штуршка свядомасці, якія патрабавалі ад мяне няспанна і болю і не давалі мне перадыху. Астатні час я правёў з расплюшчанымі вачыма, уважліва разглядаючы пачвараў, якіх начная цемра малявала на сценах, і, не маючы сілы што-небудзь зрабіць, плакаў і плакаў. Але гэта быў не сумны плач, гэта было нешта іншае, чаго я не мог зразумець. На наступны дзень я не пайшоў у лабараторыю, таму што маё цела было падобна на карту, яно

было ў сінях. Я вярнуўся толькі праз тыдзень, калі прыкметы пачалі знікаць.

Раздзел сёмы - Эмілія



У нядзелю пасля абеду я пайшоў з сябрамі ў дзіцячы дом: манахіня прыгожа тлумачыла нам Евангелле з адпаведнымі жартамі. Якая радасць шчасліва правесці гэтую гадзіну. Адноўчы ён сказаў нам, што біскуп Месіны прыедзе ў кастрычніку на канфірмацыю.

- Падніміце руку, калі хочаце гэты сакрамэнт, каб я мог удзяліць яго арцыпрэзбітэру монсіньёру Сальваторэ Абадэсе.- Не ведаючы, што рабіць, я нясмела падняў руку. Праз некалькі дзён я сказаў zizi. Яна збянтэжылася: трэба шукаць куму. Я прапанаваў ёй дачку паштальёна, панну Рыну, маладую настаўніцу. Як мы можам яго спытаць? На наступны дзень мы пайшлі да яе дадому, і яна пагадзілася. 9 кастрычніка 1948 года пасля абеду я пайшоў з сябрамі да Маці Касцёла паспавядацца. На наступны дзень я пайшла раніцай да сваёй хроснай маці, якая падарыла мне філігранны бранзалет, сплецены з маленькімі сэрцайкамі. Я пачаў радавацца. У 11 мы пайшлі ў касцёл. Біскуп прыбыў і распачаў святую Імшу. У перапынку мы выстраіліся ў цэнтральнай наве, і ён аднаго за адным канфірмаваў нас. Пасля заканчэння імшы дзядзькі нават не прапанавалі хроснай маці кавы. Яе проста віталі, проста называючы «камар».

Памятаю, што ў дзяцінстве, калі мы вярнуліся з Кастрангіі, да прыезду ў вёску была капліца ў гонар Збаўцы. Зізі на імгненне спыніўся і гучным голасам сказаў: «ой, мамы, ой, мамы...». Я думаў, што гэта малітва. Калі я пасталеў, то зразумеў, што ён тэлефанаваў нябожчыцы маці, бо

могілкі знаходзіліся якраз над капліцай. Я ніколі не быў на могілках, таму што зізі не хадзіў нават на свята Святых. Я ведаў, што з той нагоды людзі куплялі кветкі ў міс Сіньёрына ў месцы пад назвай «Фусадэла» і амаль працэсіяй ішлі ўпрыгожваць магілу сваіх блізкіх. Аднойчы я прапанаваў Зізі: «Чаму б і нам не паехаць на магілу тваёй маці?».

Яна адказала, што пашкадуе. — Дарэмна заклікаць «маці — маці», калі не хочаш прынесці ёй нават кветачку. — пры гэтых словах ён аж варухнуўся. Мы пайшлі ў Фусадэла, каб купіць хрызантэмы. На Ўсіх Сьвятых хадзіла клікаць дзеда Турыя, каб завёў нас на магілу «маці», для мяне баба Роза. Мой дзед нядаўна адбудаваў тую магілу, бо падчас вайны адна бомба, што ўпала на могілкі, разбурыла яе.

Нягледзячы на тое, што я ганарыўся тым, што выйграў чарговую бітву, мае думкі былі з бацькамі дзень і ноч. Я спрабаваў адцягнуцца, калі быў у лабараторыі. Я стала захапляцца шыццём: нарыхтавала вату на падплечнікі, дзьмула на вугольчык. Калі жалеза было гарачым, вялікія дзяўчаты прасавалі дэталі, каб зрабіць адзенне. Каб яна трымалася нацягнутай, у падол клалі грузікі, зашытыя паміж дзвюма стужкамі. Пайшоў купляць іх у свайго кума, які гандляваў матэрыялам для вінтовак. Гэта былі гранулы, якія я павінен быў расплюшчыць малатком. Часам я нават расплюшчвала пальцы... Тым часам спадарыня Арланда праводзіла для старэйшых дзяўчат платныя курсы выразання. Я сядзеў далёка, але слухаў, каб нешта зразумець з урокаў. Аднойчы дзядзькі казалі, што мы паедзем у Фантыну да «камараў» і «параўняльнікаў», тых, што спалі ў нас, калі прыезджалі ў Новару па важных справах. Аднойчы хросная маці спытала ў Zizi: "Колькі табе гадоў?" І зізі: - Пацямнела ў вачах, не памятаю - (калі б не было зроку, не памятаю).

З падказкай дзеда Турыя я пайшла купіць кавалак зялёнай тканіны, каб праверыць свае здольнасці, пашыла спадніцу. Надышоў дзень

ад'езду ў Фантыну (дзве гадзіны пешшу). Мы ўсталі ў 4. Я хацеў здзівіць Зізі, апрануўшы сваю спадніцу. Ён быў такі вузкі, што я амаль не мог ісці. Калі яны ўбачылі маё тварэнне, яны пачалі казаць: - Мы выгадалі яго, і цяпер, калі ён пачынае расці, ён паводзіць сябе як сава. Нам становіцца сорамна. А я зазначыў: «Я гэтага не забіраю, хочаш так, а інакш — ідзі!» Але ў душы думала «як я магу хадзіць у такой вузкай спадніцы...». Мы ўсё роўна даехалі да месца прызначэння. Камар спытаў, дзе я пашыла такую прыгожую спадніцу. - Sa figi illa - (яна сама зрабіла) адказаў zizi. - Таму, калі нам трэба нешта пашыць, мы прыходзім да яе -. Сава гонар...

Часам у горадзе я бачыў рэчы, якія мяне засмучалі. Эмілія была глуханямай, магчыма, бяздомнай. Амаль кожны дзень ён праходзіў па вуліцы, дзе я жыў. Калі сустракаўся з кімсьці, прыкладваў руку да рота. Часам людзі прапаноўвалі ёй кавалачак хлеба, але былі і такія, якія беспрынцыпова давалі ёй сырныя скарынкі, а потым хаваліся, каб паглядзець на рэакцыю: бедная дзяўчынка села на падножку і б'лася галавой аб сцяну. Адноўчы, ідучы ў краму па ніткі, я пачуў гучны голас Антоніа, сляпога. З абацтва, размешчанага ў верхняй частцы горада, ён абвясціў, што сардзіны прыбылі. З некалькімі лірамі з дзедавых чаявых, якія засталіся ў мяне, я пайшоў на рыбны рынак, каб купіць пару унцый. Апоўдні я распаліў у печы вуголлем, прыгатаваў сардзіны і паклаў іх у кавалак цукровай паперы. Калі я ўбачыў Эмілію, я аддаў іх ёй. Яна глядзела на іх са здзіўленнем і лёгка ўсміхалася ў знак падзякі. Я бачыў, як яна сядзела ў звычайным дзвярным праёме, не б'ючыся галавой аб сцяну, а прыклаўшы худыя пальцы да рота. У той дзень я не еў: трэба было чысціць печ ад пакінутых вугольчыкаў, каб дзядзькі не зразумелі маіх пачынанняў.

Анжэла праходзіла па гэтай вуліцы каля поўдня са сваім сынам Ніно, інвалідам, які хадзіў, але гаварыў жэстамі. Хадзілі з вядром па суп з дзетдома. Адноўчы Ніно застаўся адзін са сваім вядром, каля майго

дома двое хлопцаў распранулі яго і ўцяклі. Ён не мог падцягнуць штаны. Быў без бялізны. Я нясмела спусціўся апрануць яго. Я першы раз бачыў голага мужчыну. Вой, калі б дзядзькі ведалі, быў бы скандал.

У адным са шматлікіх лістоў, дасланых маім бацькам, я выказаў жаданне атрымаць наручны гадзіннік. Даведаўшыся, што пані Агасціна прыехала з Дамадасолы, я пайшоў да яе. Як толькі ён убачыў мяне, ён абняў мяне і даў мне пакет, які прыслалі мае бацькі. Я адчыніў яго і, на сваё здзіўленне, знайшоў карычневую барановую шубу з кудзеркамі памерам з палец, фетравы капялюш і скрыначку з гадзіннікам. Я дрыжаў ад радасці, калі дама паклала яго мне на запясце. Ён даў мне шклянку вады, каб я ачуняў, і я пабег дадому. На наступны дзень, калі мае дзядзькі прыехалі ў Новару, яны казалі, што калі б я надзеў гэтае футра, яны палічылі б мяне вар'ятам: ні ў каго ў горадзе нічога падобнага не было. Я ўсё роўна насіў яго з гонарам. Я б адкруціў рукаў, каб усе заўважылі маленькі гадзіннік. Я часта даваў яму вярхоўку, так што праз кароткі час ён парваўся. Едучы ў Кастрангію, я сустрэў пажылых людзей, якія спыталі ў мяне час. Каб не вырабіць дрэннага ўражання, я паглядзеў на цяпер незваротна зламаны гадзіннік і сказаў, што забыўся яго завесці. - Вялікі дзякуй -. Яны павіталіся са мной і працягнулі шлях.

У параўнанні са сваімі сябрамі я была маленькая і худзенькая, усе яны былі «развітыя». У лісце мая маці спытала Zizi, ці быў я «развіты», як мая сястра Роза. Але для Зізі гаварыць пра гэтыя рэчы было табу. Ён не ведаў, што я ведаю ўсё пра жыццё. Як заўсёды непакорлівы, я сказаў ёй: "Я не "міс", таму што недаядаю". А яна: — Што ты гаворыш? Мы заўсёды вас падтрымлівалі. Адночы вечарам я спаў у Кастрангіі і мне стала дрэнна. Я быў у халодным поце. Думаючы, што гэта канец, я маліўся, плакаў і выйшаў у цемры, каб папісяць некалькі кропель. І казалі: «Калі яшчэ раз устанеш, я цябе ўдару!». Магчыма, Мадонна Тындары абараняла мяне. Я вярнуўся да саламянага матраца і заснуў.

На наступны дзень у лабараторыі ў Новары міс Асунта ўбачыла мяне больш бледным, чым звычайна. Калі афіцыянтка прынесла ёй каву і малако з падсмажанымі кавалачкамі, як кожную раніцу, яна прапанавала і мне.

Раздзел восьмы - Палёт ластаўкі



Правёўшы шмат часу ў Новары, жыццё нібы змянілася: можа, таму, што я ездзіў да дзеда Турыя і з задавальненнем балбатаў з ім без перапынку цэлыя паўдны. Ён распавёў мне шмат гісторый пра сваё жыццё і пра тое, наколькі цяжкім было яго існаванне. Акрамя таго, жывучы ў Новары, я меў магчымасць быць сведкам важных падзей, якія адбываліся ў горадзе. Перш за ўсё, вялікія рэлігійныя мерапрыемствы, працэсіі, хрышчэнні, канфірмацыі, але больш за ўсё вясельныя цырымоніі, кранулі мяне. Тады вяселле спраўлялі ўвечары, я амаль заўсёды хадзіла з сябрамі паглядзець у касцёл Сан-Нікола.

Аднойчы ўвечары я ўбачыў, як нявеста ў белай сукенцы выйшла ў суправаджэнні бацькі. Белая, як снег, яна была падобная на ляльку, такая яна была прыгожая! Менавіта Кармеліна выйшла замуж за Філіпа. Я цалкам суперажываў і марыў: «хто ведае, можа аднойчы гэта здарыцца і са мной...».

У тыя дні ў мяне былі дзіўныя адчуванні, у паветры было нешта новае і дзіўнае, былі прадчуванні. Я быў неспакойны і чакаў незвычайнай падзеі. І насамрэч падзея не прымусіла сябе чакаць. Каля поўдны

звычайна заходзіў паштальён. Адночы ў чэрвені я чую яго голас, які крычыць: «Кампо, пошта ёсць». Я ўзяў ліст, ён прыйшоў ад... Дамадасола! Маці напісала сястры.

Я адчыніў яго рэзка, пакуль ледзь не разарваў і прачытаў, там была навіна, якую я чакаў усё жыццё: каля 12 верасня мая маці прыедзе на Сіцылію, каб забраць мяне і адвезці на поўнач! У той час я была маладой дзяўчынай, мяне чакала будучыня, і мне трэба было знайсці працу. Ведаючы, як адрэагуе мая цётка, я з разважлівасці схаваў ліст на дно слоіка, у якім было мора смецця: калі б Зізі прачытаў яго, бедны... Часам дзядзька Мічэрыла, калі яго не было. працуючы на хутарах, прыехаў у магазін у Новары. Часам ён прыходзіў з зізі і, устрыжаны, казаў: «Твая маці даўно не пісала, з ёй, відаць, нешта здарылася...». Я, наадварот, баяўся, што прыйдзе чарговы ліст з нейкай падказкай. Адночы, сапраўды, адзін прыбыў, але, на шчасце, без алузіі на паездку на Сіцылію. Лета для мяне сыходзіла павольна, я не мог дачакацца, калі скончыцца гэта шалёнае чаканне. Праца дапамагала не думаць і бавіць час да прыезду мамы. На свята Унебаўзяцця 15 жніўня ўсе хацелі паказаць сваю элегантнасць, і ў лабараторыі заўсёды было шмат спраў, чым звычайна: многія жанчыны хацелі паказаць сваю новую сукенку. Дзень 13 жніўня быў прысвечаны работнікам, якія ўмелі самастойна шыць сабе адзенне.

Я папрасіла Zizi купіць тканіну, каб быць на адным узроўні з маімі сябрамі. Яна пагадзілася, і я выбраў танную бэжавую тканіну з сінімі вузламі. Маладая дзяўчына ў майстэрні пашыла мне яго і папрасіла старэйшага рабочага дапамагчы пашыць. У дзень вечарыны ў мяне была новая сукенка, як і ва ўсіх.

Былі і знаёмыя з Фантыны. Адзін з іх убачыў маю знакамітую цесную спадніцу. Ён прынёс кавалак тканіны і папрасіў зізі: «Твая пляменніца павінна пашыць для мяне сукенку, у яе гэта так добра атрымліваецца!». Я зняў яе меркі. Я меў на ўвазе мадэль, якую міс Асунта зрабіла для

кліента. Я папрасіў крыху часу, каб разрэзаць і паспрабаваць. «Нічога, тканіна крыху цяжжаватая, падыходзіць для восені. Прыеду каля 20 верасня».

Тым часам дзяўчына з лабараторыі Кармеліна запрасіла ўсіх сяброў на сваё вяселле, якое адсвяткавалі адным з вераснёўскіх вечароў у царкве Матрыцы. З дазволу Зізі я пайшоў на цырымонію. Сярод гасцей была таксама дама з Дамадосолы, якая абвясціла аб сваім хуткім ад'ездзе: "Канчэціна, твае дні палічаны ў Новары. Твая маці хутка прыедзе за табой".

Пасля багатага пачастунку я вярнуўся дадому шчаслівы. Праходзілі дні, і 8 верасня надышоў фестываль Тындары, у тым годзе вельмі доўгі маршрут, які віўся праз раку, зусім не здаваўся такім цяжкім і бясконцым, як у першы раз, здавалася, што я лячу. Калі мы вярнуліся ў Кастрангію, я паведаміў Зізі, што застануся на некалькі дзён з прыдуманай адгаворкай, што лабараторыя будзе зачынена да 12. У тую раніцу маё сэрца калацілася. Назбіралі інжыра, каб адвезці суседу, і накіраваліся ў Новару. На паўдарозе я здалёк убачыў, як маці спускаецца па мулавой дарожцы. Я падбег да яе і абняў яе з усёй сілы, якую меў у сваіх маленькіх ручках. Зізі пачаў крычаць: «Чаму ты раптам прыйшоў? Думаеш, ты можаш забраць Канчэціну?». «Так, - адказала маці, - праз тры дні выязджаем». «Нельга, трэба падрыхтаваць сукенку для дамы з Фантыны». Гэта была яшчэ адна нагода, каб стрымаць мяне. Ён бесперапынна крычаў. Я раўнадушна дакранаўся пальцам да неба. Шкадаваў бы толькі аб тым, што больш не мог бы наведаць дзеда Турыя.

Увечары 14-га мы павячэралі. Зізі толькі адкрыў рот, каб абразіць маю маці: «Як ты смееш забраць яе ў мяне, у цябе няма сэрца, ты прымушаеш мяне занадта пакутаваць, я больш не лічу цябе сястрой». Я ўпершыню убачыў Мічэрыла са слязамі. Пад яго шурпатай і цвёрдай абалонкай, як дрэва, відаць, заставаліся зняволенымі кроплі

чалавецтва. Я, наадварот, стаў халодным, як мрамур, і зусім не крануўся.

Я не спаў ноччу, тысячы думак хаатычна ганяліся адна за адной у галаве, і я не мог дачакацца раніцы, каб пайсці. Маці замовіла таксі ў кавалера па мянушцы «каўзі і лупі» (ваўчыныя штаны). На досвітку мы ўсталі, давялі апошнюю рыску да кардоннага чамадана і развіталіся з дзядзькамі. Выйшаўшы, цётка выйшла са свайго пакоя ў слязах, з распушчанымі валасамі і кінулася ў ногі маёй маці, молячы: «Зараз я заб'ю сябе, і ты будзеш мець смерць на сумленні да канца твайго жыцця. жыццё! Калі ласка, я прашу вас аб гэтым на каленях, - сказала яна, - я проста бедная жанчына, адна, з якой фальшывы муж абыходзіцца як са зверам, ніхто мяне не любіць. Мая сястра, я прашу вас не забіраць яе з мяне, злітуйся, ты не маеш права пакінуць мяне адну, яна вырасла сярод нас, як кветка, і цяпер ніякай падзякі!»

З растрапанымі валасамі і тварам, залітым брудам, ён біў кулаком па зямлі, праклінаючы ўвесь сусвет. Мама разумела, што сястра стала небяспечнай і страчвае розум, нецярплівая была. Аднак яна не варушылася, не давала сябе заварушыць жалю, была глухая да ягоных трызненняў, глядзела ўдалячынь і чакала канца сваёй драме. Калі мая цётка зразумела, што маці непахісная, яна кінулася ў свой пакой, адмовіўшы нам у апошнім развітанні. Раптам мы сышлі, яна вярнулася на вуліцу, лаючыся, калі мы адышлі, мы ўбачылі, як яна зменшылася, пакуль не стала маленькім чорным шарыкам, які зліваўся з камянямі. Магчыма, я быў жорсткі з ёй, як могуць быць толькі дзеці, але я памятаю, што калі я адыходзіў ад яе дома, абаронены матчынай рукой, калі я ўбачыў, што яна вось-вось знікне з маіх вачэй, уся мая крыўда раптам ператварылася ў замілаванне і я адчуў да яе пачуццё спачування (пазней я даведаўся, што некалькі месяцаў яна плакала на вуліцах, нібы я мёртвы).

На плошчы Берталамі адчыніліся дзверы таксі. З акна я махаў усім, каго бачыў да канца горада. Падчас падарожжа я з болем у сэрцы назіраў за панарамай і краінай, якія павольна аддаляліся ад майго позірку, мы доўга маўчалі, пакуль я не ўбачыў мора. Да гэтага часу я быў далёка ад Новары, канчаткова! Супрацьлеглыя думкі біліся ў маёй галаве, і я не мог іх кантраляваць, потым я прачнуўся, калі маці лашчыла мяне, папярэдзваючы, што мы прыехалі. Тады я моцна палюбіў гэтую краіну, якую так доўга ненавідзеў з-за сумнага жыцця, якое вёў. На станцыі Vigliatore была вялікая блытаніна, многія, як і мы, ад'язджалі на поўнач са сваімі кардоннымі чамаданами і іншымі сумкамі.

З мора прыляцеў слабы вецер, і я адчуў, як соль прысмачвае мае вусны. Прыгожае пачуццё, якое я адчуў упершыню. Мы чакалі цягніка паўгадзіны. Для мяне гэта было новае паветра. Людзі спявалі папулярную песню «Прафесар, скажы, што было раней — курыца ці яйка». Усе вярталіся з адпачынку на кантынэнце. Як толькі мы прыбылі ў Месіну, я са здзіўленнем убачыў карэты, якія садзіліся на паром. Была сярэдзіна верасня, і ў гэтым самым блакітным небе над пралівам кружлялі тысячы ластавак. Сваім уцёкам яны вышывалі маю мару: нарэшце вярнуцца да сям'і. Я стараўся ўбачыць Бога ў цэнтры гэтага яркага фону і, хоць і не бачыў Яго, дзякаваў Яму ад душы. Пасля незлічоных гадзін мы выйшлі ў Рыме, каб пасля некалькіх гадзін чакання сесці на цягнік да Мілана, дзе была яшчэ адна перасадка на Дамадасола. Гэта быў сон. У тым цягніку мама павіталася з некалькімі знаёмымі. Усе пыталіся, адкуль яна і хто з ёй тая дзяўчына. Яны не ведалі, што ў яго ёсць яшчэ адна дачка.

Я назіраў за краявідамі: са здзіўленнем бачыў возера Маджорэ і астравы, потым горы. Я спытаў, як доўга мы прыехалі, ведаючы, што горад знаходзіцца ў даліне, акружанай гарамі. Мы прыбылі ў Дамадасола позна раніцай. Неба было шэрае, вуліцы таксама нібы былі пафарбаваны ў цёмны колер, людзі ішлі рашучым крокам,

гледзячы ў зямлю, нават адзенне іх было цёмнае. На вакзале нас чакаў тата з маім малодшым братам, якога я бачыў на Сіцыліі два гады таму. Пацалункі і абдымкі. Вяртаючыся дадому, я імкнуўся адкрыць для сябе месца, якое хутка стане маім горадам. Я палічыў вокны ў дамах, але іх было так шмат, што я страціў свае падлікі. Там было занадта шмат вокнаў, і занадта шмат дамоў адзін на адным. Яны былі такія высокія, што вочы губляліся ў небе.

У мяне закружылася галава. Тысячы пытанняў бурлілі ў маёй галаве, узнікаючы і сыходзячы з нецярпеннем. У дарозе я не мог вымавіць ніводнага слова. Потым дома мяне чакала яшчэ адно здзіўленне, калі я ўбачыў сваіх сясцёр, якіх памятаў толькі па фотаздымках. Сюрпрызам стала кухня з мыйкай, кранам і газавай плітой (у Новары ў хаце не было вады і гатавалі ежу на дровах). Вечарам да нас завітала *Comare Grazia* з дачкой Кацярынай. Нават суседзі хацелі са мной пазнаёміцца. На наступны вечар тата павёў мяне ў кіно. Адзін з самых прыгожых вечароў у маім жыцці, які я буду памятаць назаўжды, да апошняга дня. Я нарэшце была з татам, раней я любіла яго, як любяць адсутнага бацьку, цяпер я захаплялася ім і, нарэшце, упершыню адчула сябе абароненай, нібы я была яго прынцэсай. Адным словам, я адчуў, што я іду над аблокамі, я апынуўся ў іншай кропцы Сусвету.

Раздзел дзявяты - Дзверы ў рай



Перад ад'ездам з Сіцыліі мая маці здолела знайсці мне працу ў кушняра і праз два дні суправаджала мяне на працу. Мы выйшлі з дому рана раніцай: я быў вельмі ўсхваляваны гэтай навіной.

На ўваходзе мяне сустрэла міс Тыльда, якая шырока ўсміхнулася і ўзяла мяне за руку, прыемная і добразычлівая жанчына. Тыльда сказала мне па-міланску: «Прывітанне, бела туса (дзяўчынка), хадзі, дазволь мне пазнаёміць цябе з дзяўчатамі, якія працуюць са мной: Нэлай і Тэрэзінай. У іх вялікі вопыт, яны навучаць цябе працаваць. Калі ёсць аб любых праблемах, - дадала яна, - не саромейцеся пытацца». Так у імгненне вока я апынуўся на сваёй новай працы.

Я ўжо адчувала сябе дарослай, і, каб адзначыць гэтыя змены ў жыцці Белы Тусы, у яе ўпершыню надышлі месячныя. Яна мала разбіралася ў гэтай тэме, але з гісторый, якія чула ад старэйшых сябровак у Новары, зразумела, што так пераўвасаблялася ў паненку. Яна зразумела, што ёй не патрэбны гэты сігнал, каб быць жанчынай: яна ўжо была жанчынай з-за ўсяго, што навучылася, пазнала і пакахала. Ён ужо не быў гусеніцай і ператварыўся ў матылька. Ён прыехаў здалёк і за

некалькі хвілін перайшоў з аднаго свету ў другі. Яна апынулася адна і вельмі гэтым ганарылася.

Тым часам я пачынаў знаёміцца з новай працай. Тады футравыя каўняры выкарыстоўваліся для мацавання да паліто. Скуркі змочвалі губкай і нарэшце прыбівалі да драўлянай дошкі, нацягваючы іх з усіх бакоў. Я ўспомніў, як у лабараторыі на Сіцыліі я раздушыў ліды, каб пакласці іх на дно адзення. Тут таксама было нейкае стуканне па пальцах. Калі было крыху сонца, іх сушылі ў садзе на вуліцы, таму мне даводзілася быць вартавым за каштоўнымі скурамі персідскага ягня, лісы, норкі і пацучынага мускуса. Пакуль я іх даглядаў, мне падабалася назіраць за машынамі і людзьмі, якія праязджалі міма. Я нават удыхала выхлапныя газы аўтамабіляў і спрабавала ўвабрацца ў гэты водар горада, такі новы і п'янлівы для маленькай дзяўчынкі, што вырасла на чыстым паветры. Горад праляцеў перад маім позіркам, і я нават страціў пачуццё часу. Мой бацька растлумачыў мне, што там дзень падзелены на гадзіны, а калі я жыў у Кастрангіі, я ведаў толькі ўзыход і заход сонца. Часам, калі я даглядаў шкуры, складвала мне кампанію пажылая дама з верхняга паверха. Ён гаварыў на строгай п'емонтскай мове, і я нічога не зразумеў: "Які прыгожы анекдот, da ndua ti vegnat (адкуль ты родам)? Cima ti se ciamat (як цябе завуць)?" Я мяняю. «Ті мі carisat mia (ты не разумееш)?». Калі скура высахла, міс Тыльда выразала форму гарлавіны для швачак, якія іх заказвалі.

Паступова я навучыўся ўкладваць абіўку з фрызельіны, пятлю вакол яе, а затым падшэўку. Дзякуючы маім здольнасцям я стаў атрымліваць штотыднёвыя кішэнныя грошы, а неўзабаве мяне паставілі ў адпаведнасць з пенсійнымі адзнакамі. Я адчуваў сябе старэйшым. У лабараторыі было радыё: мне падабалася слухаць песні. Халадзільнікі тады не былі звычайнай з'явай, але ў маладой лэдзі была лядоўня, якую яна напоўніла глыбамі лёду, прывезенымі джэнтльменам, які праязджаў з вазком па вуліцах горада. Піць такую прэсную ваду было

для мяне новым. Ацяпляла хату танная печка на дрывах. Тэлефона ў яго не было, але калі трэба было тэлефанаваць кліентам, ён пасылаў мяне да сваёй цёткі, уладальніцы будаўнічай фірмы з некалькімі рабочымі. Сярод такіх, выпадкова, убачыў упершыню... Але гэта іншая гісторыя, якую, калі будзе час і жаданне, раскажу пазней.

Дома я добра паеў, увечары мы пайшлі наведаць цэнтр горада з каменнымі дахамі і крамамі з прыгожымі вітрынамі. Па суботах я хадзіў з мамай на рынак, які займае добрую частку цэнтра, калі сыходзіў з працы каля паўдня. Купілі тканіну, каб пашыць мне паліто. Яно было клятчастае. Я ўрачыста адкрыў яго, расклаўшы свае рэчы на паўночнай Імшы на Каляды. Адным словам, шчаслівага жыцця.

Наступіў карнавал. Мы наведалі навагоднюю вечарыну ў тэатры Galletti з блізкай нам сям'ёй. Убачыць балі-маскарад сярод гульні фасфарычных агнёў было марай.

У наступную суботу, калі я ўстаў, нешта было не так. Я плакала, таму што мама не дала мне магнезіі San Pellegrino. Яго стрыечны брат прыехаў з Марціны. Ён абедваў з намі. Удзень я адчуваў сябе дзіўна, здавалася, што майму шчасцю канец. Тата праводзіў стрыечнага брата на цягнік, потым мы абедалі.

У той вечар мы не выходзілі гуляць. Тата сказаў маме: «Я збіраюся наведаць сваіх сяброў у бары». Каля 22 гадзін ён вярнуўся дадому са стогнамі і цяжка дыхаючы, з бледным тварам, скамянелым ад моцнага болю ў грудзях. — Тэрэза, зрабі мне рамонак. Пакуль тата задыхаўся на ложку, я з цёткай пабеглі выклікаць доктара за 50 метраў. Ён адразу прыехаў, але бацька тым часам перастаў жыць. Пазней мы даведаліся, што лопнула аорта. Усё роўна не было б чаго рабіць, тата прайшоў у райскія дзверы і паляцеў у рай. Гэта было 17 лютага 1951 года. Усю ноч я не зводзіў вачэй з бездапаможнага цела бацькі. У мяне кружылася галава, сумесь мігрэні і галавакружэння ледзь не вывела мяне з таго

пакоя, дзе ўсе прадметы сталі ненавіснымі, бо былі сведкамі несправядлівай смерці. Я ніколі не пераставаў думаць пра бацьку і пра жорсткі лёс, які чакаў мяне ў Дамадасоле, слёзы ўжо не маглі выступіць з маіх вачэй, бо яны высахлі ад плачу. Дзе схавайся той Бог, якога я ўявіў пасля свайго ад'езду ў асляпляльным святле над Месінскім пралівам? Чаму ён нас кінуў? Чаму ён так падмануў мяне? Чаму цяпер, калі я знайшоў свайго бацьку, яго забралі ў мяне назаўжды? Які быў сэнс гэтай трагедыі? Цяпер, калі Бог тут, у Дамадасоле, здаваўся іншым, далёкім, няўлоўным, ён здаваўся зробленым з цемры, няўлоўным і неадчувальным, горкім, Богам, якому я ўжо не ведаў, давяраць мне зноў ці ігнараваць да канца маіх дзён. Ночы і ночы я маўчаў, напружана гледзячы ў цемру, амаль спадзеючыся, што з надыходам дня ўсё вернецца да таго, як было раней. У тыя цяжкія дні, калі мая сям'я была на краі прорвы, я зразумела, што ў раі не месца для маленькіх дзяўчынак.

У адну з такіх начэй, з самай раніцы я ўпаў і пасля пакутлівага сну пагрузіўся ў салодкі сон: я апынуўся на возеры, тады мне з'явіўся бацька з вачыма і тварам, пагружанымі ў нябеснае святло. Цяпер яго твар больш не пакутаваў і зноў быў прыгожым. Ён міла ўсміхнуўся мне, узяў мяне за руку, абняў і пачаў са мной размаўляць. «Маё дзіця, - сказаў ён, - што я хачу сказаць табе цяпер, гэта мая любоў, усё добрае, што я жадаю табе. Абставіны зрабілі так, што мы не ведаем адзін аднаго. Я шкадую, што не бачыў, як ты вырас...» .

Часам я думаю пра той сон і пра свой апошні шлях, я думаю пра тое, калі мяне пакліча Гасподзь, мне падабаецца ўяўляць, што калі я перайду вароты нябёсаў, мой тата будзе чакаць мяне, апрануты ў той вечар, калі ён адвёз мяне ў кіно: з ім нам ёсць пра што расказаць адзін аднаму, мы павінны назаўсёды аднавіць тую размову, перапыненую той халоднай лютаўскай ноччу. З гэтага, мне здаецца, было б лепш за ўсё пачаць свой апошні шлях.

Маці засталася ў распачы з чатырма дзецьмі і без пенсіі, бо бацька быў простым шаўцом. Увесь холад і ўвесь боль свету абрынуўся на нашу бедную эмігранцкую сям'ю.

Удалечыні ад нашай зямлі, удалечыні ад жыцця мы былі пясчынкімі, якія цягнуў вецер пустыні.

Мая маці страціла сябе і ўсю сваю душу. Яна стала пустой абалонкай. Цела яго было сціснутае, як кавалак дрэва, ён не пераставаў губляць вагу, і яго страчаны позірк, на бледным і безвыразным твары, цэлыя хвіліны быў скіраваны ў далёкую кропку, на магілу бацькі. Яна стала падобная на прывід, апанаваны немагчымасцю забыцця. Я адчуў момант, калі яна ўпадзе і пагрузіцца ў распач без выйсця. Я спрабаваў яе страсянуць, размаўляў з ёй, спрабуючы падбадзёрыць. Неверагодна, але ролі цалкам памянліся: гэта была дачка, якая суцяшала маці, расказваючы ёй гісторыі, каб падрыхтаваць яе да жыцця без мужа і дапамагчы ёй забыцца. Мне, старэйшай дачцэ, яшчэ не споўнілася 15 гадоў.

Пасля абеду я вярнуўся на працу ў кушняка, каб зарабіць яшчэ некалькі цэнтаў. Я быў тым, хто спрабаваў захаваць полымя надзеі. Але ў рэшце рэшт мая маці, я не ведаю, як, магчыма, з сілай адчаю, паміж адным крыкам і другім узяла ўвесь свет на свае плечы і павольна вярнулася да працы швачкі, пашыўшы некалькі спадніц і халатаў.

Раздзел дзесяты - Прыгожая туса



У траўні таго ж года мой малодшы брат захварэў на адзёр, і я таксама, не перахварэўшы ў дзяцінстве. Пакуль я ляжаў у ложку, я пачуў, як мая маці адчыніла дзверы. Хтосьці пазваніў у дзверы. Потым я пачуў галасы Зізі і Мікеліё. Я захваляваўся: раней яны ніколі не вазілі мяне ў Дамадасолу да бацькоў, а цяпер яны з'явіліся. Яны заставаліся каля тыдня, потым з'ехалі крыху расчараваныя, бо спадзяваліся, што я вярнуся з імі на Сіцылію. У лістападзе прыйшоў ліст у чорнай аблямоўцы. Маці была ўстрывожаная, і рука яе дрыжала, калі яна адкрывала. Я бачыў, як яна плача: зізі абвясціў аб смерці дзеда Турыя. Яны знайшлі яго мёртвым у сельскай мясцовасці Барданара 8 лістапада. Яму было 87 гадоў. У наступным годзе было яшчэ большае расчараваньне, калі выпадкова сьледзтва прывяло да прычыны сьмерці ад удушша насоўкай у горле, знойдзенай падчас эксгумацыі. Злачынства здзейсніла жанчына разам са сваім братам, суседзямі па сельскай мясцовасці, каб скрасці пенсію ў памеры 11 000 лір. Пазней яна адбыла 24 гады ў турме, а ён адседзеў 12 гадоў за саўдзел.

Я працягваў сумаваць. З невялікімі грашыма мы не абышліся 5 людзьмі. Міс Тыльда параіла мне ўзяць фальшывае звальненне, каб я магла зарэгістравацца ў бюро занятасці. Часта хадзіла праверыць, ці ёсць праца, але надзеі было мала. У красавіку 53-га я даведаўся, што на завод нанялі дзяўчат. Ім гэта было не патрэбна, у іх бацькі ўжо былі на працы. Вось я і пайшоў у офіс пратэставаць: мне трэба працаваць больш, чым іншым. У траўні я нарэшце трапіў на фабрыку, дзе выраблялі эластычныя стужкі, шнуркі для абутку, стужкі і трубка для электрычных правадоў. Цяжкая праца з тыднёвымі зменамі 6-13 і 13-21. У перапынках я таксама хадзіў да кушняка, каб дабаўляць да заробку і даць маці палёжку.

Прышоў жнівень. На канікулы Камарэ Грацыя павінна была паехаць на Сіцылію да сваёй састарэлай маці. Я таксама вырашыў з'ехаць з дачкой Кацярынай. Цягніком мы выехалі ў Мілан, а потым у Рым, куды прыбылі ўначы. Цягніка на Сіцылію прыйшлося чакаць некалькі гадзін.



На вакзале мы засталі аднавяскоўцаў, і сярод іх карліка-акцёра з Новары Сальваторэ Фурнары і салдата, імя якога я не памятаю. Пакуль спадарыня Грацыя адпачывала на лаўцы, нас з Кацярынай запрасілі на шпацыр. Яны павялі нас на п'яцца Эсэдра паесці матарэла. Было адчуванне, што я зноў пачынаю ажываць.

Калі прыбыў ужо перапоўнены цягнік, місіс Грацыя паспяшалася сесці з дзвюма сумкамі. Цягнік не спыніўся цалкам, і яна ўпала на рэйкі. Кацярына, я і ўвесь натоўп усклікнулі да Вечнага Айца, калі мы

выцягнулі яе поўную ў сіняхах, але цудам жывую. Ад шпіталізацыі яна адмовілася. Праз гадзіну цягнік пайшоў. Да поўдня мы прыбылі на станцыю Terme Vigliatore, дзе селі на аўтобус, які даставіў нас у Новара-Сіцылія, госці Zizi і Micherillo.

Яны сустрэлі нас як ганаровых гасцей. У тую ноч мы ўсе трое ляжалі ў ложку, мы з Кацярынай не спалі ні міргнуўшы. Місіс Грацыя была поўная болю. У тую ж ноч быў сюрпрыз: некалькі маладых людзей спявалі нам серэнаду пад гітару і скрыпку, але дзядзька Мічэрыла, раздражнёны, прымусіў іх уцячы.

Мама Кацярыны амаль увесь час праводзіла ў ложку. За дзесяць дзён ён выязджаў наведаць састарэлую маці толькі два разы. Пасля абеду я пайшоў да сваіх аднакласнікаў і сяброў з лабараторыі. Аднойчы я таксама ўбачыў аднакласніка, які прыйшоў мяне абняць. Ён трымаў за руку веласіпед, і я папрасіў яго падвезці мяне. Тады Новара ніколі не бачыла дзяўчыны на ровары. Як толькі яна даведалася, зізі папракнула мяне: «Ты стаў савой, я б ніколі не ўявіла сабе такіх рэчаў».

Вярнуўшыся ў Дамадасола, місіс Грацыя з усіх сіл намагалася ачуняць. Пасля гэтага падзення боль ад артрозу ўзяла верх. Ён асмялеў толькі тады, калі пайшоў з сям'ёй на нейкае свята, куды мяне запрасілі.

Я вярнуўся працаваць на фабрыку і ў кушняра, але мне патрэбны былі новыя ўражанні. Аднойчы падчас наведвання парафіі Сан-Гервазіё і Пратазіо дон Джузэпэ Бэнэці падышоў да мяне, каб задаць некалькі пытанняў. Я даверыў яму ўсе свае пакуты. Ён падбадзёрыў мяне і сказаў: «Прыходзь у нядзелю ўвечары ў араторый. Там вы знойдзеце старшыню каталіцкай акцыі Signorina Germana, якая пазнаёміць вас з дзяўчатамі і дасць шмат добрых парад». Адразу адчуў сябе спакойна: крыху сарамліва пачаў сябраваць. Я баяўся не ведаць, як гаварыць, але з Божай дапамогай пераадолеў першыя цяжкасці. Я

ахвотна чытаю газету асацыяцыі, у якой захапляюся заснавальніцай Армідай Барэлі: дзякуючы ёй маё жыццё палепшылася. Калі фабрычная змена дазваляла, я пайшоў на ранішнюю імшу ў 7 гадзін, дзе сустрэў дона Бенеці, якога лічыў сваім духоўным кіраўніком. У нядзелю я прапанаваў пасядзець гадзіну ля добрай прэс-станцыі перад касцёлам. Пазней яны запрасілі мяне ў савет ACLI. З усімі гэтымі абавязацельствамі я адчуваў сябе важным і выкананым.

Мае калегі па фабрыцы лічылі мяне фанатызам, але я не адчуваў сябе няёмка, насамрэч я маліўся за іх і адклікаў іх, калі яны нецэнзурна выказваліся ў гардэробах перад пачаткам змены.

Раздзел адзінаццаты - Фарфоравы твар



У адну летнюю нядзелю старшыня Нямецкай каталіцкай акцыі арганізаваў паездку ў горы. За невялікія грошы, якія засталіся, я змог аплаціць кошт паездкі. Мы прыехалі на аўтобусе ў Goglio, потым на канатнай дарозе ў Alpe Devero, а потым пешшу ў бок Crampiole. Я сузіраў прыгажосць гор, пакрытых кветкамі: рададэндранамі, люцікамі, дзікімі архідэямі. Чарніцамі паласавацца. Хаткі з каменнымі дахамі і драўлянымі вокнамі, з падаконнікаў якіх звісалі ярка-чырвоныя і ружовыя герані. Я спытаў Германа, дзе канчаецца дарога. "Калі мы стаміліся, мы спынімся, каб з'есці ланч". Каля 13:00 мы спыніліся, каб выпіць чыстай вады, якая цячэ са скалы ў бок даліны. Пасля ежы, малітвы і спеваў мы вырушылі ў зваротны шлях. Я дрыжаў ад радасці: я ніколі не праводзіў такога прыгожага дня. Дома я раскажаў усё маме і ўбачыў, як яна ўсміхнулася.

Раз-пораз я атрымліваў ліст ад сябра з Новара-Сіцыліі: ён прасіў знайсці яму працу ў Дамадасоле, каб мы маглі сустрэцца. Я быў вельмі разгублены, але шчаслівы, што нехта закаханы ў мяне. Быў яшчэ хлопчык з Домадасолы, але ён мне не спадабаўся: раніцай выпіваў чарку граппы і заўсёды меў чырвоныя шчокі.

Ранішнія разважанні паказалі мне шлях да манастыра, але ў той жа час мне падабаліся дзеці і ідэя стварэння сям'і. Я даручыў сябе волі Божай, нядзелю пасля абеду праводзіў у араторыі, плануючы з сябрамі штотыднёвыя абавязкі па катэхізісе. У некаторыя нядзелі мы хадзілі ў

араторыі суседніх мястэчак. Падарожжа на аўтобусе надакучыла, але мужнасць перамагла невялікія пакуты.

1 мая 1954 г. АСЛІ і араторый арганізавалі паездку: пілігрымку ў санктуарый Мадонны дзі Аропа раніцай і мітынг шаноўнага пастара ў Б'елле ў другой палове дня. Я быў адным з першых, хто падпісаўся разам са сваёй сяброўкай і яе хлопцам П'ерына. Выехалі 2 аўтобусы, поўныя моладзі. Сярод іх сарамлівы бялявы хлопчык, якога я ўжо недзе бачыў. Гэта быў ён: рабочы з будаўнічай фірмы, куды я хадзіў выклікаць кліентаў кушняка. П'ерына пазнаёміў мяне з ім: ён быў яго стрыечным братам. На працягу дня ён не спускаў з мяне позірку. Вярнуўшыся дадому, я раскажаў пра гэта маме. Наступным вечарам я ўбачыў яго пад балкончыкам пакоя на першым паверсе. «Мама, мама, ідзі і паглядзі: там хлопчык, якога я сустрэў у Б'елле». А яна з паўусмешкай: «Відаць, што ён да вас заляцаецца». Наступным вечарам, выйшаўшы з суседам, я застаў яго перад сабой. Яна сарамліва спытала, ці можа яна пайсці з намі. Крыху няўпэўнена я пагадзіўся. Мы прабілі лёд, размаўляючы пра тое і пра тое. Як толькі скончылася паслябедзенная змена на заводзе, ён праводзіў мяне дадому. Аднойчы вечарам я ўзяў яго да сябе, каб пазнаёміць з маці, якая прыняла яго вельмі добра. У вольны час наведваў араторый. Затым хлопцаў і дзяўчат раздзялілі, толькі ў канцы сустрэчы яны маглі сустрэцца. Мы таксама наведвалі сустрэчы АСЛІ.

Нягледзячы на тое, што мая маці прыехала з Сіцыліі, дзе два хлопцы, якія любілі адзін аднаго, не маглі застацца ў адзіноце, яна даверылася нам, і мы пачалі мірнае падарожжа. Жызэ раскажаў, што пазнаёміўся з маім татам: каб зарабіць грошай, бо было 4 дзяцей і толькі тата працаваў, хлопчыкам выконваў нейкія даручэнні для фінансістаў барака ў некалькіх кроках ад яго дома. Часам ён прыносіў іхні абутак бацьку на рамонт. Слухала з задавальненнем.

Ён сказаў мне яшчэ нешта: калі 16 верасня 1950 года я праязджаў праз Рым, каб дабрацца да Дамадасолы, мы сустрэліся віртуальна. Джузэ, як я яго дагэтуль называю, прыехаў на веласіпедзе на Святы Год. Прыгодніцкае падарожжа: ён пакінуў Дамадасолу разам са святаром з даліны, які хутка круціў педалі ў горных чаравіках. Прасачыць за ім было амаль немагчыма. Спыніўся толькі тады, калі ўбачыў нейкі агарод, каб узяць салаты. На паўдарозе Джузэ застаўся адзін. Па дарозе ён знайшоў вулічнага гандляра са старым роварам, загрузаным барахлом, каб прадаць яго. Яны складалі адзін аднаму кампанію аж да Рыма.

Прыйшоў жнівень. Фабрыка зачынялася на святы, і я вырашыў пайсці да сваёй сястры Розы, якая папраўлялася ў гарах на возеры Мергоца. Я папрасіла манашак, якія кіравалі домам, застацца на некалькі дзён. Я толькі што згадаў гэтую ідэю Джузэ. У хаце былі і іншыя дзяўчаты на адпачынку. Сярод іх пляменніца манашкі-касметолаг. Раніцай 15-га, у свята Унебаўзяцця, ён паклікаў нас у свой пакой пасля Імшы, каб папрактыкавацца. Ён напайняў нашы твары рознымі крэмамі, тушшу і памадамі: мы былі падобныя на васковыя статуі. У абед цётка-манашка адклікала пляменніцу: не было сэнсу так з намі абыходзіцца.

Удзень, гледзячы на возера з акна, я ўбачыў, як выйшаў Джузэ. Я не хацеў, каб мяне бачылі з такім фарфоровым тварам. Ubачыўшы мяне ў дзвярах, ён амаль не пазнаў мяне. Я папрасіў прабачэння, патлумачыўшы, што гэта быў эксперымент і іншыя дзяўчаты таксама перамяніліся. Днём мы гулялі ў садзе дома. Бліжэй да вечара ён прывітаў мяне: «Да хуткай сустрэчы ў Дамадасоле, але з тварам такім жа чыстым і свежым, як раней».

Раздзел дванаццаты - Віялетта



Як толькі скончыліся два тыдні водпуску, я вярнуўся да працы на фабрыцы на змену з 13 да 21. Пакуль я закручваў шпулькі ў шпіндзель машын, я думаў пра Джузэ, але ў той жа час я не ёсць вялікае жаданне яго бачыць. У 21:00 прагучала сірэна, і сэрца пачало біцца. Адштампаваўшы папку, на выхадзе з варот я ўбачыў у паўцемры ровар. Гэта быў сапраўды ён: ён падышоў да мяне, сарамліва паглядзеў мне ў твар і сказаў: «Ты мне такі просты». Ён пасадзіў мяне на камеру ровара і адвёз дадому. Мы абмяняліся простым прывітаннем добрай ночы. Так здаралася амаль кожны дзень. У нядзелю пасля абеду мы здзейснілі некалькі велапрагулак па бліжэйшых вёсках. Адночы ён забраў мяне да сябе, каб пазнаёміць з маімі татам і мамай, дзвюма сёстрамі і братам. Паступова яна таксама пазнаёміла мяне са сваімі дзядзькамі і стрыечнымі братамі як сябра.

Калі мама ўбачыла нас з балкона, яна прымусіла нас падняцца ў дом. Нягледзячы на тое, што яна захаплялася гэтым хлопчыкам, я вельмі не вызначыўся. 8 снежня, у дзень Беззаганнага Зачацця, у мае імяніны, у дзверы пазванілі. Менавіта фларыст уручыў мне букет чырвоных гваздзікоў. «Мама, Джузэ перадаў мне найлепшыя пажаданні!». Якое ж расчараванне было, калі я адкрыла запіску: гэта быў не ён, а выпадкова сустрэты 14-гадовы хлопчык. Там было напісана «Я люблю цябе» з подпісам. Можа, ён думаў, што я яго равеснік.

Напярэдадні Калядаў Джузэ з'явіўся з вялікай рознакаляровай вазай, поўнай цукерак, і віншавальнай паштоўкай. Я падзякаваў яму, і мы разам пайшлі на апоўначную імшу. Па вяртанні дадому ён сказаў мне: «Заўтра я павінен пайсці з сям'ёй паабедаць да сваякоў. Ubачымся зноў на Дзень падарункаў». Раніцай 26-га я сказала маці: «Я больш не хаджу з гэтым хлопчыкам, я вяртаю яму вазу, я не хачу абавязацельстваў». А яна з строгім выглядам: «Ты звар'яцеў, ты мог бы гэта зрабіць, калі б яшчэ не з'еў цукерак».

У наступныя дні Джузэ прыходзіў, як звычайна, каб забраць мяне з працы. На ўчастку дарогі пешшу ці на веласіпедзе я з ім амаль не размаўляў. На Новы год 1955 года я пайшоў на імшу. Ён таксама быў там і ў рэшце рэшт праводзіў мяне дадому. У дзвярах ён сказаў мне: «Ці магу я ведаць, што ты надумаў прымусіць мяне так пакутаваць?», і сляза ў яго збегла з вачэй. Гэтая саломінка зламала вярблюда спіну, і я ўсміхнуўся яму. Ён пацалаваў мяне і сказаў: "Сёння пасля абеду я забяру цябе, каб пайсці на вячэрню на гару Кальварыя. Пасля вячэрні ў клубе ACLI будзе паказаны фільм". Я пагадзіўся, і мы развіталіся. Я паведаміла пра гэта дома, і мама радасна сказала: «Такага добрага хлопчыка больш не знойдзеш».

У 14.00 мы выехалі на Кальварыю па муладарожцы з капліцамі Via Crucis. Дабраўшыся да святыні, мы праспявалі нешпары і пасля благаслаўлення пайшлі ў клуб. Я не памятаю назву фільма, але ён быў вельмі сумны, таму я прапанаваў нам вярнуцца ў горад у кінатэатр Catena, дзе мы паспелі атрымаць асалоду ад лепшага фільма, які называецца «Віялетка».

У красавіку, падарожнічаючы па даліне Вигеццо і Чентавалі на цягніку, мы паехалі з яго бацькамі на фестываль кветак у Лакарна. Мы сустрэліся з кумам Джузэ, які прадставіў мяне як «сяброўка». Ён засунуў рукі ў кішэні і дастаў з кашалька 10 швейцарскіх франкаў, аддаў

іх Джузэ і сказаў: «Малайчына, калі ты ажэнішся?». Мы глядзелі адзін на аднаго, ніколі пра гэта не гаварылі.

У наступныя дні мы пачалі думаць аб шлюбе. Мы нават гаварылі пра гэта дома. Мама была шчаслівая, але ў той жа час фінансавых магчымасцяў было мала. Пакрысе мы купілі некалькі прасцінаў і бялізны. У нас асаблівых патрэбаў не было. Мы пайшлі шукаць маленькую сціплую кватэру. Мы знайшлі яго ў старажытным раёне Мота і таму прызначылі дзень вяселля: панядзелак 19 верасня. Я пайшла з маці ў краму тканін Panzarasa, каб купіць карункі для вясельнай сукенкі і аднесла іх місіс Тыльдзе, кушняру, якая заўсёды абяцала мне зрабіць гэта з любоўю.

У ратушы маці павінна была падпісаць забароны на шлюб, бо я быў яшчэ непаўналетні. Радаваліся і бацькі Джузэ. У парафіі монсіньёр Пелланда сказаў нам прыгожыя словы заахвочвання: «Заўсёды заставайцеся сціпымі з вялікай верай, каб супрацьстаяць радасцям і смуткам, якія захоўвае для нас жыццё. Я дазволю вам знайсці чырвоны бегун уздоўж нефа».

Нам трэба было падрыхтаваць спіс сваякоў і сяброў, якім будуць дастаўлены паслугі, як звычайна. Вельмі мала гасцей. Маці Джузэ сказала: «Двое на сям'ю». Паціху мы дайшлі да 35 чалавек. Былі выбраны сведкі: дзядзька Джузэ Кармела і для мяне П'ерына, архітэктар нашай сустрэчы. За тыдзень да вяселля мужчынскі араторый на чале з донам Джузэпэ Брыяка падрыхтаваў для нас вечарыну. Майстар Фурыга намаляваў на дошцы малюнак віншаванняў і стварыў скрутак са спісам сяброў. Быў таксама стол, накрыты выпечкай і напоямі. Такой вечарыны ў араторыі яшчэ не было. Калегіяльны касцёл святых Гервазія і Пратасія рамантаваўся, і брук быў поўны друзу і камянёў, але некаторыя ахвотныя жанчыны зрабілі ўсё магчымае, каб прыбраць яго ў гонар Джузэпэ і Канчэты.

16 верасня прыбылі Зізі і Міхерыла, расчуленыя, таму што Канцэціна выходзіць замуж і ён павінен быў суправаджаць яе да алтара, замяніўшы яе бацьку, якога ўжо не было.

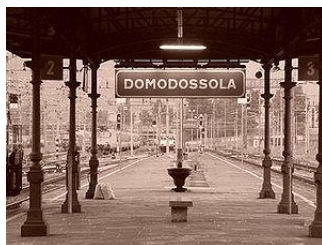
Тым часам прыбылі невялікія падарункі: кавайнік, кавамолка, шклянкі з расоліё, наборы сподкаў і сталовых прыбораў ад сваякоў і сяброў, якія атрымалі ласку, кухонны набор ад П'ерына і яго дзядзькоў. Жаночая Каталіцкая Акцыя падарыла нам карціну Святой Сям'і пры ложку, а асістэнт Дон Бэнэці цудоўную зялёную вазу для кветак са срэбнымі ўпрыгожаннямі.

Ноч напярэдадні была доўгай. Я думаў пра сваю маці, якая засталася з трыма маленькімі дзецьмі і з невялікімі сродкамі. «Ты мала верыш, хіба ў аратарскай школе цябе не навучылі, што ў жыцці заўсёды ёсць Провід?», — сказаў я сабе. У панядзелак 19-га я ўстаў а сёмай. Місіс Тыльда прыйшла ў карункавай сукенцы. Ён апрануў мяне і паправіў вэлюм, які я купіла ў Мілане. У 9 раніцы прыехала таксі, каб адвезці мяне ў царкву. Я быў разгублены, я выявіў, што мора людзей назірае за мной. Джузэ ўжо чакаў мяне ля алтара з букетам апельсінавых кветак у суправаджэнні сваёй сястры Розы, таму што маці Алімпія была б занадта ўсхваляваная выхадам першага дзіцяці замуж. Я далучыўся да яго ў суправаджэнні дзядзькі Мічэрыла на чырвонай дарожцы.

Пачалася імша. Мансеньёр Пелланда таксама быў расчулены. Я памятаю заахвочвальную гамілію, благаслаўленне пярсцёнкаў, абяцанне пажыццёвай вернасці і, напрыканцы цырымоніі, подпісы. На выхадзе маці П'ерына, якая на той момант таксама стала маёй цёткай, паклала мне на грудзі значок Жанчыны каталіцкай акцыі.



Раздзел трынаццаты - Новае жыццё



Пасля таго, як свята ў касцёле скончылася, пачаставаліся ў бары Grandazzi на вуліцы Кастэлацо. Паміж адным пацалункам з гасцямі ў нас быў аперыты ў з піцай і пірожнымі. Асаблівае прывітанне і пацалунак сватам Алімпіі і Арманда, якія пайшлі з мамай за чамаданам, а потым кінуліся на вакзал, каб сесці на цягнік у 12.15 для свайго мядовага месяца.

Мама плакала на вочы. Мы ўвайшлі ў купэ. Начальнік станцыі абвясціў свістком аб адпраўленні, а мы з Джузэ высунуліся ў акно, каб развітацца ў апошні раз. Пачаліся прыгоды нашага жыцця.

Як толькі мы прыбылі ў Фларэнцыю, мы накіраваліся да гатэля, які паказала місіс Тыльда, кушнар. Ля шыкоўнага ўваходу нас сустрэла музыка, затым дварэцкі адвёў нас у нумар на трэцім паверсе. Для нас усё было новым, нават спаць у двухспальным ложку.

У першы дзень мы наведалі горад, а ў другі пайшлі на плошчу Мікеланджэла, адкуль можна было палюбавацца ўсёй Фларэнцыяй. Мы зрабілі некалькі фотаздымкаў: камера Джузэ магла зрабіць восем чорна-белых фатаграфій з рулонам плёнкі.

На трэці дзень выезд у Рым. Гасцініца была больш сціплая, таму што зэканомленых на ахвярах грошай павінна было хапіць. Мы спыніліся на пару дзён, каб наведаць чатыры базылікі, якія Джузэ бачыў у Святы год, і фантан Трэві. Мы таксама вярнуліся да фантана Эсэдра, таго самага са знакамітай ночы 53-га, калі сін'ера Грацыя трапіла пад цягнік.

Прыйшоў час выязджаць на Сіцылію. Пасля доўгага падарожжа цягнік прыбыў у Калабрыю, і нарэшце з Вілы Сан-Джавані можна было ўбачыць Сіцылію. Джузэ смакаваў гэтыя моманты: цягнік пагружаўся на паром, Мадоніна высока ля ўваходу ў порт Месіны.

На вакзале нас чакаў дзядзька Кармэла, мамін брат, з жонкай Гаэтанай і дочкамі Разеттай і Антаніеттай.

Яны сустрэлі нас, як двух прынцаў. Мы засталіся на два дні, каб наведаць Месіну: саборны гадзіннік, які я бачыў у дзяцінстве, Мадонна ды Мантальта і іншыя вельмі прыгожыя плошчы.

У той хаце была толькі адна загана: дзядзькі і стрыечныя дзядзькі ў час абеду прыбіраліся і замест стала казалі: «Пойдзем гуляць па беразе мора». Мы з Джузэ пакорліва выйшлі, адчуваючы сябе раздражнёнымі. Каля 23:00 мы вярнуліся дадому, і цётка пачала гатаваць. Адноўчы ўвечары ён паклаў слімакоў у панцыры ў соус, але важная любоў, а не звычайкі.

На трэці дзень яны са слязамі праводзілі нас на цягнік. Дзядзька Мічэрыла быў на станцыі Тэрме Вільяторэ з таксістам, каб дабрацца да Новары. Зізі, цётка Марык'я і цётка Пэпіна чакалі нас у вёсцы. Сапраўды здавалася, што князі Дамадасолы прыбываюць.

На наступны дзень мы паехалі ў Бадзязвекк'ю, каб наведаць маю бабулю Канцэту па бацькоўскай лініі і дзядзькаў, сяцёр і братоў майго бацькі. На пляцоўцы з тытунёвай крамай маёй бабулі сабралася шмат жыхароў хутара, якія ведалі мяне ў дзяцінстве, і крычалі іншым людзям: «Канчэціна з мужам прыехала!»

Пацалункі, абдымкі, чырвоныя твары. Мне гэта здавалася сном. Прайшло роўна пяць гадоў, як я пакінуў краіну.

Праз два дні нас суправаджаў таксіст «Cauzi і Luri» да Таарміны. Апоўдні ён адвёў нас у рэстаран, дзе нас абслугоўвалі ў белых

пальчатках. Мы з Джузэ пераглянуліся, каб сказаць: «Ці хопіць нам грошай?». Пабываўшы пад ліўнем у Таарміне, а потым у Кастэлмоле, пад вечар стомленыя, але задаволеныя вярнуліся ў Новару.

Назаўтра настаў час вяртацца ў Дамадасолу. Нас чакалі абавязкі новага жыцця.



Раздзел чатырнаццаты - Нашы першыя гнёзды

Нягледзячы на тое, што я ўжо здзейсніў падарожжа ў Дамадасола ў 50-х і 53-х гадах, гэта было падобна на тое, што я з'ехаў упершыню: я ішоў да новага жыцця ў пары.

Пасля таго, як мы скончылі пасадку ў цягнік на паром, мы падняліся на тэрасу, каб убачыць Мадонну порта і Сіцылію, якія павольна аддаляюцца.

Са слязамі мы вярнуліся ў вагон, селі на драўляныя лаўкі. Нараў тады не было.

Калі наступіла ноч, мы пачалі драмаць, звесіўшы шыі. Час ад часу мы ўставалі, каб паглядзець у акно. На важных станцыях начальнік станцыі гучна абвяшчаў назву горада. У Неапалі на тратуарах стаялі «гуальёны», дзе гандлявалі піцай. Хітрасцю яны спачатку атрымалі грошы ад падарожнікаў, потым цягнік сышоў, а ў іх засталіся грошы і піца.

Пакрысе мы набліжаліся да Мілана. У цягніку ў Дамадасола я зноў адчуў эмоцыі, якія ўпершыню адчуў 5 гадоў таму: возера Маджорэ, горы Асола, каменныя дахі. На гэты раз разам з мужам Джузе. Каля поўдня мы дабраліся да месца прызначэння.

Нас чакалі маці і бацька Джузе Арманда. Гэта было свята: калі б маглі забіць званы.

Хуткі абед з мамай Алімпіяй, а потым адпачынак у нашым новым дзіцячым садзе ў раёне Мота. На наступны дзень я аднавіў працу на фабрыцы, а Джузе вярнуўся на будоўлю.

Я думаў пра сваю маці з-за адсутнасці падтрымкі, але мой духоўны кіраўнік дон Бенэці заахваціў мяне маліцца, запэўніўшы, што многія людзі любяць яе. Часам мы з Джузе хадзілі да яе на абед, і ёй гэта

падабалася. Тым часам адна з маіх сясцёр знайшла працу, уносячы новую падтрымку ў сям'ю.

Неўзабаве пасля гэтага мы абвясцілі маме, маме Алімпіі і тату Арманда, што ў ліпені яны стануць бабуляй і дзядулем.

Я пачала адчуваць дыскамфорт падчас цяжарнасці, але праца клікала. Тады працоўныя не былі абароненыя, як цяпер. Джузэ ўдалося знайсці лепшую працу, чым на вулічнай будоўлі: невялікая фабрыка, якая вырабляла драўляныя вырабы, такія як заглушкі для бочак, інструменты для раскручвання матакоў воўны, а таксама «паўгі» (драўляныя калаўроты). На пятым месяцы мы сталі хадзіць па крамах у пошуках калыскі для будучага нованароджанага. Шырыня заўсёды была большай за ўваходныя дзверы, і нам прыйшлося вырашыць пераехаць.

Тады агенцтваў не было, хадзіў і пытаўся туды-сюды. Провід падказаў нам знайсці кватэру на другім паверсе дома на виа Скапачына, зусім побач з кушнерскай майстэрняй.

За кароткі час мы арганізавалі пераезд. Мы былі ўжо не ў цэнтры горада, але і недалёка, бліжэй да маёй працы.

Штомесячная арэндная плата складала 8000 лір, шмат для нашага мізэрнага заробку, але кватэра была гасціннай і светлай. У двары мы таксама маглі б мець пару квадратных метраў зямлі, дзе я мог бы вырошчваць духмяныя травы і кветкі, маё захапленне.

Пасля таго, як мы атрымалі ключы, мы прыбралі пакоі і апранулі вокны прыгожымі шторами з ламбрекенамі і карункавымі фіранкамі на кухні. Пасля завяршэння пераезду жыццё працягвалася ў звычайным рэжыме. Мой живоцік становіўся ўсё больш прыкметным. Адноўчы калега спытала мяне, калі я буду дома ў дэкрэтным адпачынку, і параіла схадзіць да гінеколага. Таму я запісаўся на прыём у прыватным парадку. Доктар ледзьве не папракнуў мяне, што я доўга чакала:

«Пасля шостага месяца не можаш працаваць, а ўжо на сёмым: ты рызыкнуў». На наступны дзень я аднесла дакумент у офіс, і нават супрацоўніца сказала, што я наіўная.

Тым часам я рыхтавала спальні, вязала швэдры, кашулі, чаравікі і пялёнкі са старых прасцін, якія давала мне маці.

Мы таксама пайшлі купляць калыску, якую я падрыхтавала з прасцінаў, выштых мною нейтральнымі колерамі, не ведаючы, хлопчык гэта ці дзяўчынка. Нарэшце вечарам 2 ліпеня ў мяне адышлі вады, і мы з ужо спакаванымі чамаданами адправіліся пешшу ў бальніцу. Гінеколаг, які мяне аглядаў, сказаў Джузэ, што ён можа ісці дадому. Роды толькі пачаліся і занялі каля 20 гадзін. На наступны дзень ён вярнуўся ў радзільню, а я яшчэ чакала ў радзільні.

У нейкі момант нарадзіўся хлопчык, і медсястра пайшла паведаміць пра гэта бацьку дзіцяці, якому ледзь не стала дрэнна ад эмоцый. Праз гадзіну яна змагла абняць нашага першынца, якога назвалі Арманда, як яго дзеда. Праз некалькі гадзін таксама паведамілі бабулям і дзядулям, дзядзькам і стрыечным братам. Здавалася, што гэта першае дзіця ва ўсім свеце.



Раздзел пятнаццаты - Дзякуем Богу...

Гэтую істоту з плоці і крыві медсёстры ў радзільным аддзяленні прынеслі да мяне ў ложка праз некалькі гадзін пасля нараджэння. Прыклалі да грудзей. Акрамя анучнай лялькі, якую Зізі зрабіў для мяне ў дзяцінстве.

Лячэнне тады было тыдзень. Перад вяртаннем дадому зайшлі ў бальнічны храм на «ачышчэнне», благаслаўленне святара.

У палаце ўсё было гатова, каб ісці дадому, але ў мяне пачынала кружыцца галава. Акушэрка правярыла маю тэмпературу: 39. Нам з лялькай прыйшлося пабыць яшчэ два дні. Нарэшце ў чацвер 12-га, амаль вылечаныя, мы вярнуліся дадому. У нядзелю 15-га Арманда быў дастаўлены ў новым інвалідным вазку да купелі разам са сваім бацькам Джузэпэ, яго сяброўкай Марыучай у якасці хроснай маці і яго хросным бацькам Базілію, сябрам араторыя. Я не меў радасці прысутнічаць на мерапрыемстве, таму што старэйшыя з забабонаў раілі нам заставацца дома. Я задаволіўся падрыхтоўкай невялікага пачастунку.

Жыццё ўтрох было іншым, але ў мяне ўсё атрымалася даволі добра. У мяне было шмат малака, дзіця расло, і я кожны тыдзень вадзіла яго ў яслі на агляды.

На жаль, праз два месяцы я вярнуўся працаваць на завод. Ясляў тады не было. Бабулі дамовіліся прыглядаць за ім па тыдні кожная.

Калі я працаваў у змену ў шэсць гадзін, Джузэ перад выхадам на працу рабіў яму перавязку і адвозіў да месца прызначэння. У непрытомнасці гэтае дзіця пакутавала, і я плакала разам з ім.

На жаль, я не мог пакінуць працу. Пакрысе, з верай, мы працягвалі шлях утрох: першыя стравы, першыя крокі былі цудоўнымі рэчамі. У

першы дзень у дзіцячым садзе Джузэ нарэшце знайшоў больш високааплатную працу. Пару гадоў быў дворнікам у пачатковай школе, потым яго паклікалі ў воласць на пасаду міравога паверніка.

Гэта дало магчымасць пакінуць працу на фабрыцы і прысвяціць сябе дзіцяці, чакаючы, каб даць яму малодшага браціка. 17 жніўня 1962 года нас узрадавала нараджэнне другога дзіцяці. Лучана быў светласкуры са светлымі валасамі, наадварот Арманда. Казка. У нядзелю 26-га ён быў ахрышчаны разам са сваім бацькам Джузэ, сваёй хроснай маці, стрыечнай сястрой Марыючча і сваім хросным бацькам Антонія, братам Джузэ. І на гэты раз давялося застацца дома. Пасля таго, як мой водпуск па цяжарнасці і родах скончыўся, я пакінула працу, каб прысвяціць сябе двум цудоўным дзецям.

1 кастрычніка 1962 года Арманда пайшоў у першы клас з сінім фартухом і школьным ранцам на плячы. Мы даверылі гэта са слязамі настаўніку Леопардзі.

У той жа перыяд мэр Дамадасолы выклікаў Джузэ і прапанаваў яму жыллё на другім паверсе гарадскога будынка, якое заставалася пустым, калі муніцыпальны пасланец выйшаў на пенсію. За некалькі дзён мы арганізавалі пераезд. У нас у цэнтры былі ўсе выгоды. Увечары, як толькі вялікія дзверы зачыніліся, мы былі ўладарамі горада. За дэманстрацыямі можна было камфортна назіраць з балкона мэрыі. З нашых вокнаў была відаць частка рынку са шматвяковай традыцыяй.

Тым часам Лучана рабіў першыя крокі: ён стаў талісманам муніцыпальных служачых.

Каб дапоўніць заробак Джузэ, я хацеў прыдумаць працу. Я пачаў аздабляць вокны, ложка і падушкі для сямроў. Разнеслася інфармацыя, і я стала «лэдзі з заслоны». У вольны час Джузэ навучыўся рыхтаваць мантаж ліній, і, дзякуй Богу, мы маглі жыць больш камфортна.

1 кастрычніка 1968 года Лучана таксама пайшоў у школу з настаўніцай Луізай Чэры.

Хутка праляцеў час. Улетку мы ездзілі ў адпачынак па Італіі з намётам. Часам ажно на Сіцылію, у родны горад.

У ліпені 73-га мы былі ў лагеры ў Валь-д'Аоста, і ў мяне з'явіліся першыя сімптомы цяжарнасці. 16 лютага 1974 года малодшая сястра Даніэла прыбыла да Арманда, якому было амаль восемнаццаць гадоў, і Лучана, якому было дванаццаць. Гэта быў карнавальны перыяд, і людзі, якія глядзелі на ружовую стужку на дзвярах Ратушы, думалі, што гэта жарт. Парафіяльны святар параіў нам святкаваць Вадохрышча ў велікодную ноч, каб наша сяброўка Джана была хроснай маці і наш дзядзька ў законе Беніта як хросны бацька.

Акрамя забабонаў, гэтым разам я таксама ўдзельнічаў у мерапрыемстве ў ноч на 13 красавіка. На наступны дзень на прыёме ў араторыі было сто гасцей.

Даніэла таксама вырасла, і мы цяпер пажылыя. Нашы трое дзяцей падарылі нам 7 унукаў: Стэфана, Вірджынію, Грэту, Ларэнца, Рэбеку, Летыцыю і Матэа.

Гісторыя заканчваецца. 19 верасня 2015 года мы з Джузэ адзначылі 60-годдзе сумеснага жыцця.

Мы дзякуем Богу, Маці Божай і ўсім тым, хто нас палюбіў.



La Mazza Concetta Maglio, нарадзіўся ў Новара-дзі-Сіцылія 18 красавіка 1936 года.

Паказальнік

1. Бацькоўская хата
2. Несусветны
3. Гульні ў пяску
4. Алей, павуцінне і благое вока
5. Сowy
6. Вося, прабач мяне (Святло зорак)
7. Эмілія
8. Адлёт ластавак
9. Дзверы ў рай
10. Прыгожая туса
11. Фарфоравы твар
12. Фіялкі
13. Новае жыццё
14. Нашы першыя гнёзды
15. Мы дзякуем Богу ...

